

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA REGIONÁLNÍ A ENVIRONMENTÁLNÍ EKONOMIKY

Environmentální vzdělávání jako nástroj udržitelného rozvoje

Environmental education as a tool for sustainable development

Student:

Jana Uhrová

Vedoucí diplomové práce:

RNDr. Osvald Milerski, Csc.

Ostrava 2011

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci včetně všech příloh vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 29. dubna 2011

Jana Uhrová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat RNDr. Osvaldu Milerskému, Csc., za cenné rady při zpracovávání diplomové práce. Rovněž děkuji zástupcům školských zařízení a města za vstřícnost a poskytnuté názory, které obohatily tuto práci.

Obsah

1. ÚVOD.....	2
2. UDRŽITELNÝ ROZVOJ	4
2.1. VÝVOJ PRINCIPŮ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE	6
2.1.1. <i>Evropské dokumenty</i>	<i>9</i>
2.1.2. <i>Národní dokumenty.....</i>	<i>10</i>
2.2. ORGÁNY ODPOVĚDNÉ ZA UDRŽITELNÝ ROZVOJ	13
2.3. FINANCOVÁNÍ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE.....	17
3. ENVIRONMENTÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A OSVĚTA.....	19
3.1. ENVIRONMENTÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A OSVĚTA V ČESKÉ REPUBLICE.....	20
3.1.1. <i>Historie environmentálního vzdělávání v České republice.....</i>	<i>21</i>
3.1.2. <i>Institucionální podpora environmentálního vzdělávání v České republice</i>	<i>23</i>
3.1.3. <i>Koncepční podpora environmentálního vzdělávání v České republice.....</i>	<i>26</i>
3.1.4. <i>Financování environmentálního vzdělávání v České republice</i>	<i>30</i>
4. ENVIRONMENTÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A OSVĚTA V OKRESE FRÝDEK-MÍSTEK	35
4.1. HLAVNÍ PROBLÉMY A SMĚRY ENVIRONMENTÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V OKRESE FRÝDEK-MÍSTEK....	37
4.2. MOŽNÉ FORMY FINANCOVÁNÍ ENVIRONMENTÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	46
4.3. SMĚRY ZKVALITNĚNÍ ENVIRONMENTÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	49
5. ZÁVĚR.....	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	61
SEZNAM ZKRATEK	
PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE	
SEZNAM PŘÍLOH	

1. Úvod

Tato diplomová práce nese název Environmentální vzdělávání jako nástroj udržitelného rozvoje a jejím hlavním tématem je vzdělávání a výchova v oblasti environmentální, v mateřských a základních školách. Tato specifická oblast učení vychází z problematiky, která trápí lidskou populaci na celém světě – jedná se o neudržitelný vývoj v oblasti ekonomické, sociální a zejména environmentální.

Cílem diplomové práce je zhodnocení stavu environmentálního vzdělávání ve statutárním městě Frýdku-Místku a na základě analýzy vytvoření návrhů a doporučení pro zkvalitnění poskytovaných služeb.

Moravskoslezský kraj, zejména pak okresy jako Ostrava–město nebo Frýdek-Místek patří k oblastem se zhoršeným stavem životního prostředí. Je proto žádoucí, aby se právě v takových lokalitách dbalo na kvalitní environmentální vzdělávání a osvětu, jakožto jeden z možných nástrojů pro zlepšení budoucího stavu. Moravskoslezský kraj, stejně jako jiné kraje České republiky, se však potýká s nedostatkem specializovaných středisek a center, které by se této problematice věnovaly.

První dvě kapitoly této diplomové práce jsou věnovány teoretickým východiskům environmentální problematiky. První kapitola se zabývá udržitelným rozvojem, který je považován za nástroj k dosažení lepších životních podmínek obyvatelstva jak v rovině sociální, ekonomické tak environmentální.

Druhá kapitola, environmentální vzdělávání, výchova a osvěta, se zabývá objasněním vzniku ekologické výchovy, jejím vývojem v čase a principy, na kterých je postavena. Vychází z potřeby probudit nejen v dětech, ale i v mládeži a dospělé populaci vztah k životnímu prostředí, přijmout tíhu odpovědnosti za jeho stav a budoucí vývoj.

Stěžejní kapitola je věnována problematice environmentální výchovy v okrese a statutárním městě Frýdek-Místek. Zabývá se již existujícími středisky a centry ekologické výchovy, poptávkou mateřských a základních škol po jejich ekologických výchovných programech a také analýzou potřebnosti samostatného střediska. Závěr této kapitoly je věnován návrhům a doporučením, které jsou založeny na zjištěných údajích a jsou odvozeny z provedených rozhovorů a výzkumů.

Pro zpracování práce jsou použity jak kvantitativní, tak kvalitativní metody výzkumu. Kvantitativní metody jsou využity ve všech kapitolách, k jejichž vypracování byla použita sekundární data, která byla převzata z jednotlivých strategických dokumentů, analýz a ze záznamů organizací. Kvalitativní metody výzkumu, zejména polostrukturované rozhovory s některými zástupci školských zařízení a města Frýdku-Místku, jsou využity v poslední kapitole této práce.

Diplomová práce je vytvořena na základě použití metod analýzy, syntézy, indukce a dedukce, s cílem přiblížit problematiku a aktuální stav environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ve statutárním městě Frýdku-Místku. Přehled použitých literárních zdrojů a zkratk je uveden v závěru diplomové práce.

2. Udržitelný rozvoj

Pojem udržitelný rozvoj, někdy také nazýván jako trvale udržitelný rozvoj, je výsledkem činnosti lidské populace zejména od šedesátých let minulého století. O tomto konceptu, jeho obsahu, mnohoznačnosti i dopadu na budoucí vývoj se v posledních dvaceti letech velmi diskutuje. Podstata udržitelnosti vychází ze dvou problémů řešených zejména na mezinárodní úrovni. Prvním podnětem k zamyšlení nad budoucím vývojem společnosti byl stále se prohlubující problém ve znehodnocování životního prostředí. Tato situace je spojena nejen s vyčerpáním místních a regionálních zdrojů, ale také s poškozením základních ekologických funkcí přírody. Vše je doprovázeno trvalým růstem obyvatel, ve kterém se stále prohlubují rozdíly mezi chudými a bohatými. Zatímco „bohatý sever“, jak bývají vyspělé země označovány, intenzivně zneužívá přírodní zdroje a často dochází k destrukci ekosystémů, je „rozvojový jih“ nucen ničit stávající přírodní kapitál z důvodu nedostačujících substitutů. A jelikož není možné ani účelné zabránit rozvojovým zemím ve snaze o dosažení stejné úrovně života, jako je tomu v zemích vyspělých, je potřeba definovat koncepty udržitelnosti. Za prioritu se považuje vyvážený rozvoj v oblasti ekonomické, sociální a environmentální.

Mezi základní principy environmentálního pilíře by mělo patřit, že obnovitelné zdroje budou čerpány maximálně rychlostí, kterou se stačí obnovovat, vyčerpatelné zdroje budou čerpány maximálně rychlostí, kterou budou budovány jejich náhrady, na něž bude možno plynule přejít, intenzita znečišťování nepřesáhne asimilační kapacitu životního prostředí a část současných technologií bude investována na redukci znečištění. Vše bude doprovázeno snížením plýtvání a zvýšením efektivity výrobků, energií i výrobních postupů. Problematika ekonomického pilíře se zabývá zejména problémem neudržitelného ekonomického růstu. Ekonomický růst je dosud indukován i nárůstem spotřeby téměř všech neobnovitelných zdrojů, znečištěním životního prostředí a degradací obnovitelných zdrojů. Na ekonomické cíle navazují cíle v oblasti sociální. Jedná se zejména o snížení podílů populace žijící v chudobě, snížení tempa růstu obyvatelstva a jeho pohyb, podporovat rovný přístup žen a jejich plnou účast na rozhodování na všech úrovních na základě rovnosti s muži, zavádění rovného postavení obou pohlaví do všech politik a strategií.

Nelze se domnívat, že řešení problému udržitelnosti patří pouze do oblasti nadnárodní. Aby bylo dosaženo alespoň částečné eliminace negativních dopadů lidské společnosti na životní prostředí, je potřeba zakotvit koncepty udržitelného rozvoje do ústav a zákonů všech zemí. Právě na úrovni států je možné vést dialog mezi občanem a státní správou, důsledně kontrolovat úroveň použitých technologií tak, aby nedocházelo k používání zastaralých technologií, které by zvyšovaly množství škodlivých emisí a odpadů a zavádět ekologicky šetrné způsoby výroby. Principy udržitelného rozvoje jsou tedy zaváděny do všech politik a strategických dokumentů ať již na národní, regionální či lokální úrovni.

„Udržitelný rozvoj je novým rámcem strategie civilizačního rozvoje. Vychází z klasické a široce přijaté definice Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj z r. 1987, která považuje rozvoj za udržitelný tehdy, naplní-li potřeby současné generace, aniž by ohrozil možnosti naplnit potřeby generací příštích.“¹ Podstatou udržitelného rozvoje je naplnění tří základních cílů - pilířů:

- Sociální rozvoj, který respektuje potřeby všech obyvatel
- Ochrana životního prostředí a šetrné využívání přírodních zdrojů
- Udržení stabilní a vysoké zaměstnanosti a úrovně ekonomického růstu.

Cílem udržitelnosti je vyvážený vývoj mezi těmito pilíři, tedy vývojem životní úrovně obyvatel, zátěží životního prostředí a vývojem ekonomiky. Pro naplnění tohoto cíle je nutné, aby se vývoj v některém pilíři neuskutečňoval na úkor jiných.

„(Trvale) udržitelný rozvoj je komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů a technologií uspokojovat sociální potřeby lidí, materiální i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů. Aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné nově redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich instituce a procesy.“²

Orgány činnými v procesu udržitelného rozvoje se budu zabývat dále, nyní je důležité vymezit hlavní pilíře, které stály u zrodu konceptu udržitelného rozvoje.

¹ Poradní skupina udržitelného rozvoje. Úvodní informace o udržitelném rozvoji. [online]. [cit. dne 2010 – 10 - 15]. Dostupný z WWW: <http://psur.mmr.cz/Uvodni-informace-o-udrzitelnem-rozvoji>

² Rynda, Ivan. Udržitelný rozvoj, teoretická východiska (přednáška). [cit. dne 2010 – 10 - 15]. str. 2. Dostupný z www: [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFHV0HSB/\\$FILE/tur.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFHV0HSB/$FILE/tur.pdf)

2.1. Vývoj principů udržitelného rozvoje

První obavy o (trvalou) udržitelnost byly vysloveny ekonomy a politiky již v roce 1960, a to v zakládající listině Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Prvním milníkem ve vývoji udržitelného rozvoje však bylo vydání publikace Meze růstu (známá také jako První zpráva Římského klubu) v roce 1972. Tato studie konstatovala, že není možný nekonečný růst v prostředí, které je limitované svými zdroji. Řešila také rizika ohrožující další existenci lidstva a biosféry a vytvoření podmínek environmentální a ekonomické stability. Začalo být stále více zřejmé, že problematika udržitelnosti se netýká pouze sféry přírodní, ale také sociální a ekonomické. Právě vědomí těchto faktů vedlo v roce 1983 Organizaci spojených národů (dále jen OSN) k ustavení komise, vedené norskou politikou Gro Harlem Brundtlandovou, která se měla pokusit nalézt cestu k trvale udržitelnému vývoji lidstva. V roce 1980 Byl vypracován první oficiální dokument s názvem Světová strategie ochrany životního prostředí (WSC), který akceptoval pojem trvale udržitelný rozvoj. Tento dokument vypracovaly tři světové organizace – Mezinárodní svaz na ochranu přírody (IUCIN), Světový fond na ochranu přírody (WWF) a Program OSN na ochranu životního prostředí (UNEP).

První definiční pokusy trvale udržitelného rozvoje pak můžeme najít ve zprávě OSN „Naše společná budoucnost“, která byla vypracována Světovou komisí pro životní prostředí a poprvé definovala pojem trvale udržitelný rozvoj jako takový rozvoj, který naplňuje potřeby současné generace, aniž by omezoval schopnost budoucích generací naplnit jejich potřeby.

Se stále rychlejším rozvojem společnosti a prohlubujícím se problémem neudržitelnosti dospěly země k názoru, že je potřeba uspořádat mezinárodní konferenci, na které by byly tyto problémy řešeny. V roce 1992 tak byla v Riu de Janeiro svolána mezinárodní **Konference o životním prostředí a rozvoji** (dále jen UNCED), na které se shromáždilo 178 národních delegací a desítky mezinárodních organizací. Byla to první celosvětová konference k problémům životního prostředí. Jejím cílem bylo vytvoření nového a spravedlivějšího partnerství na základě vytvoření spolupráce mezi státy, klíčovými sektory, společnostmi a lidmi, a také práce na mezinárodních dohodách, které budou brát ohled na zájmy všech. Smyslem této konference bylo najít takovou cestu rozvoje lidské společnosti – udržitelného rozvoje, která by nezamířila právě proti tomuto rozvoji. Po složitých vyjednáváních byly v Riu přijaty tři hlavní dokumenty. Prvním byla

Deklarace o životním prostředí a rozvoji (Charta Země). Tato deklarace je stručný, právně nezávazný dokument, který obsahuje 27 principů udržitelného rozvoje, jimiž by se měly řídit všechny země a organizace. Pro uplatňování principů udržitelného rozvoje na národní, ale i lokální úrovni, byl podepsán druhý dokument, **Agenda 21** (Akční plán rozvoje pro 21. století). Tento obsáhlý materiál shrnuje různé společenské problémy, jejichž neřešení by mělo negativní dopad do následujícího století. Je rozdělen do čtyř tematicky zaměřených částí, které se skládají ze 40 kapitol, které obsahují 2500 návrhů na konkrétní činnosti, které slouží k prosazování udržitelného rozvoje v praxi.

Část I: Sociální a ekonomický rozměr

- Patří sem témata, jako je boj proti chudobě, demografický růst, lidské zdraví, rozvoj lidských sídel a mezinárodní spolupráci při uplatňování udržitelného rozvoje.

Část II: Uchovávání a šetrné využívání zdrojů a hospodaření s nimi ve prospěch rozvoje

- Jednotlivé kapitoly se týkají ochrany atmosféry, boje proti odlesňování, podpory udržitelného rozvoje zemědělství a venkova, ochrany oceánů a moří a témat týkajících se environmentálního rozvoje.

Část III: Posilování úlohy důležitých skupin

- Tato část se týká zejména začleňování všech skupin obyvatelstva do udržitelného rozvoje a ochrany životního prostředí. Nejedná se pouze o ženy, muže a děti ale i o odvětvově zaměřené profese jako jsou zemědělci, vědecká obec nebo podnikatelé.

Část IV: Prostředky implementace

- V této části se hovoří o finančních zdrojích, začleňování vědy do udržitelného rozvoje, podpoře vzdělávání a o potřebě mezinárodní spolupráce.³

Posledním dokumentem byl **Princip využívání, ochrany a udržitelného rozvoje všech typů lesů**, který vznikl jako výsledek neúspěšného pokusu o sjednání mezinárodní úmluvy o ochraně lesů.

V rámci UNCED byly většinou zemí světa také podepsány dvě úmluvy. **Rámcová úmluva OSN o změnách klimatu (FCCC)** byl další dokument, který byl diskutován na Konferenci v Riu. Zavazuje své signatářské země k akcím vedoucím postupně ke snižování emisí skleníkových plynů a zvyšování objemu přirozených jímek těchto plynů, což jsou především lesy. Úzce se dotýká také energetiky, veškerého průmyslu a zemědělství. Dále se země zavázaly k přijetí Zásady předběžné opatrnosti, která říká, že i když není na

³ Ministerstvo životního prostředí. Agenda 21. [online]. [cit. dne 2010 – 10 - 15]. Dostupný z WWW: [http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/B56F757C1507C286C12570500034BA62/\\$file/obsah.html](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/B56F757C1507C286C12570500034BA62/$file/obsah.html)

základě vědeckého výzkumu jasně známo, zda nepříznivá situace nastane (výrazné ochlazení či oteplení atmosféry), musí být přijímána opatření k odvrácení možných nepříznivých dopadů. Dalším přijatým dokumentem byla **Úmluva o biologické rozmanitosti a o lesích**.

Na Summitu Země, jak také bývá konference z Ria nazývána, přešel pojem (trvale) udržitelný rozvoj do širokého povědomí. Důvodem byla zejména skutečnost, že velké průmyslové havárie posledních třiceti let donutily k zamyšlení nejen veřejnost, ale také nejrůznější organizace. Potřeba udržitelnosti byla ještě zdůrazněna po vydání knihy „Překročení mezí“, jako reakce na dvacetileté výročí první zprávy Římského klubu. Tato kniha obsahovala několik matematických modelů odpovídajících chování lidské populace, jejichž předpokladem je významný pokles životní úrovně spojený se znečištěním životního prostředí a vyčerpáním zdrojů mezi lety 2020 a 2060.

OSN, která byla do této doby hlavním organizátorem všech světových konferencí, zřídila v roce 1993 **Komisi pro trvale udržitelný rozvoj** (dále jen CSD), která měla zajistit efektivní plnění závěrů přijatých na Konferenci o životním prostředí a rozvoji. „Jejím posláním je zejména posuzovat pokrok na mezinárodní, regionální a národní úrovni v implementaci doporučení a závazků obsažených v dokumentech vzešlých z UNCED, zvláště v Agendě 21 a Deklaraci o životním prostředí a rozvoji a rozpracovat politické směrnice pro další aktivity navazující na Implementační plán Světového summitu udržitelného rozvoje z roku 2002.“⁴ CSD je funkční komisi Hospodářské a sociální rady OSN, schází se jednou ročně, skládá se z 53 členských států OSN volených na čtyřleté období.

Na základě všech poznatků o možném vývoji populace a jejího prostředí byl v roce 1998 na ministerském zasedání Rady OECD v Paříži trvale udržitelný rozvoj prohlášen za prioritu všech členských zemí. O dva roky později, na Summitu tisíciletí, byla dokonce problematika zachování udržitelné budoucnosti prohlášena za vůbec nejnaléhavější výzvu dneška. Rok 2002 přinesl další celosvětovou konferenci OSN o udržitelném rozvoji, která se konala v Johannesburgu. **Světový summit o udržitelném rozvoji (WSSD)**, na němž byla přijata Johannesburgská deklarace o udržitelném rozvoji, zdůraznil, že cílem by měl být takový rozvoj, který zajistí rovnováhu mezi třemi základními pilíři: sociálním, ekonomickým a environmentálním, jak symbolicky vyjádřilo jeho heslo: lidé, planeta,

⁴ Česká informační agentura životního prostředí. Komise OSN pro udržitelný rozvoj CSD. [online]. 2008-2011. [Cit. dne 2011 – 03 –25]. Dostupný z WWW:< http://mzp.cz/cz/komise_OSN_pro_rozvoj>

prosperita. Opět byla zdůrazněna nutnost vybudování humánní, spravedlivé a pozorné globální společnosti, která bude mít odpovědnost vůči budoucím generacím.

Od založení Komise pro trvale udržitelný rozvoj OSN se do problematiky udržitelnosti začala zapojovat také Evropská hospodářská komise OSN (dále jen EHK OSN). Na základě usnesení ministrů životního prostředí členských států této komise ustanovil v roce 2003 Výbor pro environmentální politiku EHK OSN **Pracovní skupinu pro vzdělávání k udržitelnému rozvoji**. Tato Pracovní skupina byla pověřena přípravou **Strategie EHK OSN ke vzdělávání pro udržitelný rozvoj**, která by měla poskytovat flexibilní rámec pro podporu a prosazování vzdělávání a výchovy k udržitelnému rozvoji ve všech 55 členských zemích EHK OSN. Tato Strategie byla schválena v roce 2005 na zasedání ve Vilniusu a všechny zúčastněné státy, včetně České republiky, se zavázaly vytvořit do podzimu roku 2007 samostatnou národní strategii vzdělávání pro udržitelný rozvoj.

2.1.1. Evropské dokumenty

Prvním oficiálním dokumentem Evropské unie (dále jen EU) o problematice udržitelného rozvoje byla **Strategie Evropské unie pro udržitelný rozvoj (EU SDS)**, kterou navrhla Evropská komise. Tato strategie byla 16. června 2001 projednána a následně přijata na summitu v Göteborgu Evropskou radou. V souvislosti s účastí na Světovém summitu o udržitelném rozvoji byla strategie doplněna o další rozměr nazvaný "Směrem ke globálnímu partnerství pro udržitelný rozvoj", který akceptuje roli Evropské unie ve světě při prosazování udržitelného rozvoje.

Tento první oficiální dokument byl v roce 2002 doplněn vzhledem ke Světovému summitu OSN v Johannesburgu a v roce 2006 byl přijat jako **Obnovená strategie udržitelného rozvoje EU**. Identifikují se zde přetrvávající neudržitelné trendy, které je třeba změnit tak, aby bylo dosaženo udržitelného rozvoje ve všech dále zmíněných problémových oblastech. Jedná se o vztah k chudobě a sociálnímu vyloučení, veřejnému zdraví, demografickým tlakům a stárnutí společnosti, nakládání s přírodními zdroji, ztrátě biodiverzity, změně klimatu, dopravě a využití území. „Globálním cílem obnovené strategie je zlepšení života současné generace i generací budoucích cestou vytvoření udržitelných komunit schopných efektivně užívat zdroje a odblokovat ekologický a sociální inovační potenciál nutný k zajištění ekonomické prosperity, ochrany životního

prostředí a sociální soudržnosti.“⁵ Tento dokument navrhuje průřezové politiky v oblastech vzdělání, výzkumu a vývoje a dále obsahuje klíčové výzvy (témata udržitelného rozvoje), které je třeba vykonat vzhledem ke zhoršujícímu se vývoji v oblasti životního prostředí, k ekonomickým a sociálním otázkám. Jedná se tedy o soubor sedmi hlavních úkolů, jejich obecných cílů, operativních cílů a činností. Jedná se o:

- udržitelnou dopravu, jejím cílem je zajistit, aby naše dopravní systémy byly v souladu se sociálními, environmentálními a hospodářskými potřebami společnosti,
- globální změnu klimatu a čistší energii, jejímž úkolem je zmírnit změny klimatu a nepříznivé důsledky pro společnost a životní prostředí,
- udržitelnou výrobu a spotřebu,
- ochranu a management přírodních zdrojů, který má za cíl zlepšení řízení přírodních zdrojů a zabránění jejich nadměrnému využívání,
- veřejné zdraví,
- sociální inkluzi, demografii a migraci,
- globální chudobu a výzvy udržitelného rozvoje.

Problematika udržitelného rozvoje se tedy stala nejdiskutovanějším tématem také na půdě EU, a tak byl díky postupnému poznání a rozvoji tento koncept povýšen na zastřešující cíl Evropské unie, kterým se řídí všechny politiky a činnosti Unie. Tento cíl byl také implementován do politik všech členských států, jejich dokumentů a činností.

2.1.2. Národní dokumenty

V České republice nebyly principy udržitelného rozvoje před rokem 1989 nijak zohledněny. Prvním dokumentem, který obsahuje definici udržitelného rozvoje, byl zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, avšak samostatná strategie byla přijata až v roce 2004. Na místní úrovni však vznikaly iniciativy k udržitelnému rozvoji již v devadesátých letech, kdy začalo Ministerstvo životního prostředí podporovat projekty místní Agendy 21.

⁵ Pracovní skupina pro udržitelný rozvoj. Základní dokumenty. [online]. [Cit. dne 2010- 10- 15]. Dostupný z WWW:< <http://psur.mmr.cz/Uvodni-informace-o-udrzitelnem-rozvoji/Zakladni-dokumenty>

První základní strategický dokumentem, kterým se Česká republika v oblasti udržitelného rozvoje řídí, byl schválen 8. prosince 2004 pod názvem **Strategie udržitelného rozvoje České republiky**. „Jejím cílem bylo upozornit na existující a potenciální problémy, jež by mohly ohrozit přechod ČR k udržitelnému rozvoji a iniciovat opatření, jak těmto hrozbám předejít nebo alespoň zmírnit jejich dopad.“⁶ Tento dokument je rozdělen do dvanácti oblastí, které rozvíjejí původních šest okruhů, do kterých patří ekonomický, sociální a environmentální pilíř a dále o oblasti výzkum, vývoj a vzdělávání, mezinárodní kontext a správa věcí veřejných. Strategie udržitelného rozvoje tvoří výchozí rámec pro zpracování dalších materiálů jako je Akční program nebo dokumenty sektorových politik. Základní časový horizont byl stanoven na rok 2014, některé cíle však mířily až do roku 2030. V roce 2006 byla ke Strategii udržitelného rozvoje sepsána Situační zpráva, která má za cíl podle 34 indikátorů monitorovat vývoj v České republice.

Dokument **Principy, nástroje a návrh priorit pro dopracování aktualizované Strategie udržitelného rozvoje České republiky** byl původně připravován jako aktualizace Strategie udržitelného rozvoje z roku 2004. Od října 2006 do listopadu roku 2007 proběhlo mnoho řízení v rámci připravovaného dokumentu, byly shromažďovány připomínky a náměty a nakonec bylo na základě rozhodnutí Rady vlády pro udržitelný rozvoj rozhodnuto, že tento dokument bude mít pouze informativní podobu a bude využit pro následnou aktualizaci Strategie udržitelného rozvoje, kterému bude věnována pozornost dále.

V roce 2007 vznikl druhý stěžejní strategický dokument, k jehož zpracování se Česká republika zavázala na zasedání ve Vilniusu v roce 2003. Jedná se o **Strategii vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 - 2015)**, jejímž účelem je stanovení priorit, strategických opatření a směrů rozvoje vzdělávání pro udržitelný rozvoj v ČR. „Strategie bude realizována prostřednictvím Akčních plánů Strategie, které stanoví konkrétní aktivity v jednotlivých strategických oblastech a odpovědnosti za jejich plnění.“⁷

K této aktualizaci došlo dne 11. 1. 2010, kdy vláda ČR schválila **Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky**. Tento dokument stanoví vizi udržitelného rozvoje v České republice, definuje základní principy, priority a cíle. Uplatnění cílů má ve

⁶ Pracovní skupina pro udržitelný rozvoj. Základní dokumenty. [online]. [Cit. dne 2010- 10- 15]. Dostupný z WWW:< <http://psur.mmr.cz/Uvodni-informace-o-udrzitelnem-rozvoji/Zakladni-dokumenty>

⁷ Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 – 2015). [online]. 2008. [Cit. dne 2011 – 03 –25]. Dostupný z WWW:< <http://www.msmt.cz/dokumenty/strategie-vzdelavani-pro-udrzitelnny-rozvoj-ceske-republiky>>

Strategickém rámci zajistit, aby prosperity společnosti bylo dosaženo vzájemnou vyvážeností tří pilířů udržitelného rozvoje – oblastí ekonomické, sociální a environmentální. Strategický rámec udržitelného rozvoje je aktualizací Strategie udržitelného rozvoje z roku 2004, má nadresortní průřezový charakter a jeho cílem je vymezit klíčová témata a problémy udržitelného rozvoje České republiky a nalézt příslušná opatření k jejich řešení. „Tento dokument slouží jako dlouhodobý rámec pro politické rozhodování v kontextu mezinárodních závazků, které ČR přijala nebo hodlá přijmout v rámci svého členství v OSN, OECD a EU při respektování specifických podmínek a potřeb ČR.“⁸

Dokument je strukturován do pěti prioritních os:

- Prioritní osa 1: Společnost, člověk a zdraví
- Prioritní osa 2: Ekonomika a inovace
- Prioritní osa 3: Rozvoj území
- Prioritní osa 4: Krajina, ekosystémy a biodiverzita
- Prioritní osa 5: Stabilní a bezpečná společnost

Tyto osy reprezentují klíčové oblasti, jejichž udržitelný rozvoj je řešen ve Strategickém rámci udržitelného rozvoje ČR. Každá prioritní osa obsahuje popis hlavních problémů v dané oblasti, návrh priorit a cílů. V návaznosti na tuto Strategii jsou pod záštitou Rady vlády pro udržitelný rozvoj vypracovávány situační zprávy, jejichž hlavním cílem je zmapovat a následně informovat politiky i celou veřejnost o vývoji udržitelného rozvoje v ČR.

Na regionální či krajské úrovni však vznikaly dokumenty k aplikaci udržitelného rozvoje až v roce 2005. I když se vznikem krajů v roce 2000 byly zpracovány Návrhy programu rozvoje kraje a od roku 2001 **Programy rozvoje kraje**, nebyla v těchto dokumentech problematika udržitelnosti řešena. Zlomovým byl právě rok 2005, kdy vznikly modelové **Strategie udržitelného rozvoje** (dále jen SUR) v kraji Libereckém a Ústeckém. Oproti předcházejícím dokumentům na krajské úrovni byla SUR řešena na období 2006 – 2020 a důraz byl kladen na vyváženost tří pilířů – ekonomického, sociálního a environmentálního. „Na základě SWOT analýzy byly pro jednotlivé pilotní kraje stanoveny priority a strategické cíle. Pro sledování a pravidelné vyhodnocování toho, jak kraj svou strategii naplňuje (zda se k cílům blíží nebo se jím vzdaluje), navrhli autoři

⁸ Pracovní skupina pro udržitelný rozvoj. Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR. [online]. [Cit. dne 2010- 10- 15]. Dostupný z WWW:< <http://psur.mmr.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=f3ca84ce-8ffd-4224-9518-581eabcc076c>>

strategie soubor indikátorů. Ne všechny vybrané indikátory pro modelová území jsou však dostupné ve všech krajích.“⁹

Další vývoj dospěl k závěru, že ne všechny kraje budou zpracovávat samostatnou SUR, ale problematiku udržitelného rozvoje implementují do již existujících dokumentů. Jedná se především o aktualizovaný Program rozvoje kraje a také o připravované **Zásady územního rozvoje**, které stanovují priority územního plánování kraje pro zajištění udržitelného rozvoje svého území. Jelikož je udržitelnost považována za základní princip při provádění územního plánování na úrovni kraje, je třeba přesně vymezit nejen na globální, ale také národní, regionální a lokální úrovni jejich orgány a procesy v nich probíhající.

I když byl udržitelný rozvoj a jeho principy schváleny již na mezinárodní Konferenci o životním prostředí a rozvoji v roce 1992 a Evropskou unií přijaty za zastřešující cíl, do dokumentů České republiky byl tento pojem implementován až v roce 2004. Tento dvanáctiletý časový odstup má za následek, že v naší republice nejsou principy udržitelného rozvoje uplatňovány v takové míře, jako v jiných zemích. I když jsou tyto principy implementovány do dokumentů na úrovni kraje, v rámci obcí se jejich uplatňování potýká s jistými problémy. Jedná se zejména o nedostatek informací při jejich zpracování a finančního zabezpečení na realizaci potřebných aktivit. Přesto již však existuje mnoho obcí, které mají zpracovaný dokument místní Agendy 21, nebo alespoň implementují tuto problematiku do svých činností. Stále častěji se také mnohé města zapojují do projektů na podporu udržitelnosti například do mezinárodního projektu Zdravých měst. Největším problémem však zůstává, že populace České republiky není dostatečně informována o principech udržitelného rozvoje, není ochotna podle nich jednat a není ani dostatečně připravena na jejich uplatňování v praxi.

2.2.Orgány odpovědné za udržitelný rozvoj

Nejvýznamnějším orgánem činným v oblasti udržitelného rozvoje je již dříve zmíněná **Rada vlády pro udržitelný rozvoj** (dále jen Rada). Vznikla usnesením vlády č. 778 ze dne 30. 6. 2003 jako hlavní iniciační, poradní a koordinační orgán vlády ČR pro oblast udržitelného rozvoje na všech úrovních prostřednictvím sítě svých specializovaných

⁹ Český statistický úřad. Vybrané oblasti udržitelného rozvoje v krajích České republiky 2010. [online]. 2010. [Cit. dne 2011 – 03 –04]. Dostupný z WWW:<
<http://www.ostrava.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/1383-10>>

orgánů. V čele rady stojí předseda, který je zároveň předsedou vlády ČR, výkonným místopředsedou je ministr životního prostředí a do funkce místopředsedů jsou z titulu výkonu funkce členů vlády ČR jmenováni ministr průmyslu a obchodu a ministr práce a sociálních věcí. Hlavní činností Rady vlády pro udržitelný rozvoj je vyhodnocování a koordinování strategických dimenzí v řízení státu, sledování a vyhodnocování globálních jevů a příležitostí, uplatňování principů udržitelného rozvoje při dosahování rovnováhy mezi ekonomickými, sociálními a environmentálními složky. K 31. 12. 2008 měla Rada dva stálé výbory (Výbor pro Strategii udržitelného rozvoje, Výbor pro komunikaci) a sedm pracovních skupin.

Výbor pro Strategii udržitelného rozvoje je stálým orgánem Rady pro přípravu aktualizace a vyhodnocování Strategie udržitelného rozvoje České republiky. Jeho členy jsou představitelé ústředních orgánů státní správy, akademické obce a nestátních neziskových organizací. Pracovním orgánem Výboru pro Strategii udržitelného rozvoje je *Pracovní skupina pro tvorbu indikátorů udržitelného rozvoje*, jejímž hlavním úkolem je příprava a vyhodnocování souboru indikátorů udržitelného rozvoje jak pro monitorování implementace Strategie, tak pro komunikaci.

Výbor pro komunikaci, jehož hlavním úkolem je podpora vnější komunikace, propagace a medializace k uplatňování udržitelného rozvoje v praxi, je také každoročním připravovatelem Fóra pro udržitelný rozvoj. Jeho členy jsou představitelé ústředních orgánů státní správy, regionů a obcí, nestátních neziskových organizací a odborných institucí.

Mezi zbývajících šest pracovních skupin patří *Pracovní skupina pro udržitelnou spotřebu a výrobu*, která připravuje globální desetiletý programový rámec pro podporu změny vzorců spotřeby a výroby, který vychází z Implementačního plánu přijatého na světovém Summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu. *Pracovní skupina pro místní Agendu 21* se zaměřuje na uplatnění principů udržitelného rozvoje na místní úrovni v praxi. Dále zde patří *Pracovní skupina pro koordinaci příprav na zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj*, *Pracovní skupina k projektu OECD k udržitelnému rozvoji*, *Pracovní skupina pro udržitelný rozvoj regionů, obcí a území*, *Pracovní skupina ke vzdělávání pro udržitelný rozvoj*.

Cesta k udržitelnému rozvoji, jak jsem zmínila již výše, je podmíněna kvalitou veřejné správy a to zejména na regionální a lokální úrovni, jak vychází z principu subsidiarity. Na

této nejnižší úrovni se principy udržitelnosti zabývá nezisková organizace **Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj** (dále jen TIMUR). Tato organizace se zabývá pořádáním akcí pro veřejnost, popularizací udržitelného rozvoje, pořádáním odborných konferencí a pravidelným reportingem informací o stavu životního prostředí na místní úrovni. Jeho hlavním posláním je však podporovat udržitelný rozvoj měst a obcí prostřednictvím zavádění místních indikátorů udržitelného rozvoje a dalších nástrojů, jako je strategické plánování nebo místní Agenda 21.

Agenda 21 vzešla z Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (Rio de Janeiro, 1992) jako stěžejní dokument implementující myšlenky a principy udržitelného rozvoje. Na jejím základě se zavádí tyto principy na lokální úroveň, kde vzniká **místní Agenda 21**, která je programem konkrétních obcí, měst a regionů. Jejím hlavním úkolem je zavedení principů udržitelného rozvoje do praxe při zohledňování místních problémů. „Je to proces, který prostřednictvím zkvalitňování správy věcí veřejných, strategického plánování (řízení), zapojování veřejnosti a využívání všech dosažených poznatků o udržitelném rozvoji v jednotlivých oblastech zvyšuje kvalitu života ve všech jeho aspektech a směřuje k zodpovědnosti občanů za jejich životy i životy ostatních bytostí v prostoru a čase.“¹⁰

Základním prvkem místní Agendy 21 (dále jen MA21) k řízení udržitelného rozvoje obce či regionu je zpracování komplexního strategického plánu spolu s následnými akčními plány. Vytváření tohoto strategického dokumentu je velice náročný proces, který závisí na podmínkách daného územního celku a na zapojení odborných skupin, pracovníků místní/krajské správy, politických představitelů a široké „laické“ veřejnosti. Struktura strategického plánu obcí či měst není oficiálně stanovena, důležité je, aby cíle byly stanoveny alespoň ve dvou úrovních a došlo k provázání těchto cílů s vizí v jednotlivých klíčových oblastech. „Cíle stanovené strategickým plánem jsou určité, měřitelné (stanoveny indikátory), odsouhlasené - přijatelné pro ty, kterých se týkají, realistické (z hlediska času, kapacity, možností), časově ohraničené (stanovené termíny), ekonomicky proveditelné (pravidlo SMARTe).“¹¹ Aby bylo možné zjistit, zda bylo cílů dosaženo, je potřeba vybavit pracovníky MA21 sadou indikátorů, které jsou praktickým nástrojem pro měření postupu práce. Vždy musí mít tři hlediska – kvantitu, kvalitu a čas a dělíme je na

¹⁰ Česká informační agentura životního prostředí. Místní agenda 21. [online]. 2009. [Cit. dne 2011 – 02 – 16]. Dostupný z WWW:< [http://www.cenia.cz/_C12571B20041E945.nsf/\\$pid/MZPMSFGSI0KM](http://www.cenia.cz/_C12571B20041E945.nsf/$pid/MZPMSFGSI0KM)>

¹¹ Reitschmiedová, Alena. Místní agenda 21. Příloha č.3, Strategické řízení k udržitelnému rozvoji. [online]. 2006. [Cit. dne 2011 – 2 – 16]. str.2. Dostupný z WWW:< [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSFK2CK1O](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSFK2CK1O)>

strategické, implementační a manažerské. Zvolené indikátory by měly být porovnatelné také mezi jinými obcemi či regiony, čímž se zabývá Iniciativa pro Společné evropské indikátory udržitelného rozvoje na místní úrovni. Tato iniciativa je založena na principu stanovení společného souboru integrovaných indikátorů, které odrážejí vzájemné působení mezi hledisky ekonomickými, společenskými a environmentálními. Tato nová iniciativa byla vyhlášena v roce 2000 v Hannoveru na Třetí Evropské konferenci o udržitelných městech. Místní Agenda 21 se tedy skládá ze strategického a akčního plánu, na kterém spolupracují všichni aktéři v daném území. Do jeho procesu spadají například činnosti, jako je obnova památek, oživování a zachování zvyklostí a řemesel, péče o krajinu, kulturní a společenské akce, výchovné a vzdělávací programy, podpora vhodného podnikání a mnohé další. Tyto činnosti pak mohou silně ovlivnit dopravu, ekonomický rozvoj, bezpečnost, okolní krajinu, výstavbu či výchovu a vzdělávání. Realizace těchto činností se však v praxi setkává s problémem financování a také stanovením vhodných a dosažitelných cílů.

Při uplatňování udržitelného rozvoje a zavádění místní Agendy 21 městům napomáhá jejich zapojení do projektu **Zdravé město**, což je prestižní označení pro město, které je aktivně zapojeno do mezinárodního Projektu Zdravé město pod patronací Organizace spojených národů, zejména Světové zdravotní organizace (WHO). Tento mezinárodní projekt byl iniciován v roce 1988, kdy k němu byly přizvány nejvýznamnější evropské metropole. Po roce 1989 se projekt začal realizovat i v městech České republiky, kde v roce 1994 vytvořilo 11 aktivních Zdravých měst asociaci s názvem Národní síť zdravých měst. Pro Českou republiku byla vytvořena speciální metodika Česká Brána 21 (New Gate 21), která pomáhá v jednotlivých Zdravých městech implementovat mezinárodní dokumenty udržitelného rozvoje, jako je například Agenda 21. Součástí metodiky jsou také veřejné akce, například Den Země, Dny zdraví, Dny bez aut aj., které probíhají ve spolupráci s lokálními partnery. Cílem projektu Zdravých měst je tedy zajistit podmínky pro kvalitní a zdravý život obyvatel. Stejně jako v případě místní Agendy 21, je i zde základem spolupráce obyvatel měst, nevládních organizací, škol, firem, ale také místní správy a politiků.

Financování všech aktivit, ať již v rámci místní Agendy 21 nebo projektu Zdravé město, vychází z rozpočtu města a grantů přidělených na konkrétní aktivity ze státních či neziskových zdrojů.

2.3. Financování udržitelného rozvoje

Jak bylo zmíněno již výše, probíhá financování udržitelného rozvoje z různých grantů či dotací a to buď z národních zdrojů, nebo zdrojů Evropské unie. Nejdůležitějšími národními zdroji jsou **Státní fond životního prostředí ČR** a **státní rozpočet**. Státní fond životního prostředí ČR v současné době poskytuje podstatnou část svých prostředků na kofinancování projektů podporovaných z fondů Evropské unie, kterým se budu věnovat dále, a také poskytuje finanční prostředky na vyhlašované národní programy. Podpora z národních programů je poskytována na oblast ochrany a zlepšování stavu životního prostředí formou dotace, půjčky, případně formou příspěvku na úhradu úroků. Patří zde projekty, které nelze podpořit z peněz EU v rámci Operačního programu životní prostředí. Jedná se například o Program podpory environmentálního vzdělávání, osvěty a poradenství, který se úzce váže k tématu této diplomové práce. Ze státního rozpočtu jsou hrazeny také programy **Ministerstva životního prostředí**, které se mimo jiné zabývají podporou aktivit nestátních neziskových organizací (dále jen NNO) zaměřených na ochranu životního prostředí a udržitelný rozvoj. Například pro již dříve zmíněnou oblast environmentálního vzdělávání bylo zvoleno téma Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta dětí a mládeže, pro oblast udržitelného rozvoje bylo pro rok 2011 stanoveno téma Udržitelný rozvoj na místní, regionální i národní úrovni.

Financování projektů ze strukturálních fondů EU tvoří další důležitý zdroj pro získávání financí na rozvoj oblasti udržitelného rozvoje i environmentálního vzdělávání. Evropská unie stanovila udržitelný rozvoj jako své horizontální téma pro období 2007 – 2013 a pro jeho uplatňování jsou plánovány finanční prostředky ze strukturálních fondů EU. V tomto plánovacím období má Česká republika k dispozici 26 operačních programů, které jsou rozděleny mezi tři cíle politiky hospodářské a sociální soudržnosti. Operační programy spadající pod jednotlivé cíle jsou součástí Přílohy č. 1. První cíl nese název **Konvergence**. „V jeho centru stojí podpora hospodářského a sociálního rozvoje méně vyspělých regionů a členských států. V České republice pod něj spadají všechny regiony soudržnosti s výjimkou Hl. m. Prahy a je realizovaný prostřednictvím osmi tematických operačních programů a sedmi regionálních operačních programů.“¹² Druhý cíl, **Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost**, podporuje regiony z NUTS II nečerpající z cíle Konvergence – patří tady pouze Hl. město Praha. Třetí cíl **Evropská územní spolupráce**

¹² Fondy evropské unie. Programy 2007 -2013. [online]. 2009. [Cit. dne 2011 – 03 – 02]. Dostupný z WWW:< <http://www.strukturalni-fondy.cz/Programy-2007-2013>>

usiluje o podporu nadnárodní, přeshraniční a meziregionální spolupráce. Pro financování projektů v oblasti udržitelného rozvoje je způsobilý operační program (dále jen OP) Vzdělávání pro konkurenceschopnost či OP Životní prostředí.

3. Environmentální vzdělávání a osvěta

Proces zařazení environmentálního vzdělávání mezi klíčové prvky k dosažení udržitelného rozvoje muselo v historii absolvovat dlouhou cestu. Bylo tomu tak zejména proto, že si lidstvo neuvědomovalo souvislosti mezi ekonomickým růstem a zachováním příznivého životního prostředí. Lidská společnost, která se do určité doby snažila žít v rovnováze s přírodou, začala neúměrně využívat v minulosti nashromážděné přírodní zdroje, používat nové přírodě cizí látky, produkovat a hromadit odpady. Bylo stále více zřejmé, že společnost se odděluje od biosféry a dochází k neudržitelnému využívání obnovitelných i neobnovitelných zdrojů. Právě pojem udržitelné využívání či udržitelný rozvoj se stal prioritou vlád všech zemí. Vychází z potřeby snížit zdrojovou náročnost zejména vyspělých ekonomik, snížit negativní dopady na životní prostředí, zachovat přírodní dědictví i pro budoucí generace. Udržitelný rozvoj zdůrazňuje vztah mezi ekonomickým rozvojem a životním prostředím což znamená, že by mělo v rámci hospodářského růstu docházet k udržitelnému využívání přírodního dědictví. Tomuto procesu se snaží země dostát prostřednictvím implementace principů udržitelného rozvoje do všech zpracovávaných strategií a programových dokumentů. Principy udržitelného rozvoje se tedy objevují ve všech politikách ať již na národní, regionální nebo místní úrovni. Představitelé vlád si jsou však vědomi, že jen politické zásahy k dodržování principu udržitelnosti nestačí – je potřeba nejen odstraňovat následky, ale také umět jim předcházet. Je nutné začlenit principy udržitelného rozvoje do povědomí všech občanů a to zejména prostřednictvím formálního vzdělávání ve školách nebo formou kurzů pro zaměstnané. Klíčovým rámcem pro rozvoj vzdělávání v oblasti udržitelného rozvoje byla vyhlášená Dekáda UNESCO pro vzdělávání k udržitelnému rozvoji.

V České republice tedy existují dva přístupy, Vzdělávání a výchova pro udržitelný rozvoj (dále jen VUR) a Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (dále jen EVVO). „Základní rozdíl mezi EVVO a VUR je ten, že v oblasti EVVO je prioritní důraz kladen na nejrůznější aspekty životního prostředí, na poznávání životního prostředí, na uvědomování si nezbytnosti zachovávání podmínek života, na poznávání vztahu člověka a životního prostředí apod. Naproti tomu je VUR prioritně zaměřeno na vzájemnou interakci a souvislosti mezi ekonomickými, sociálními, environmentálními a právními aspekty rozvoje

(globálního i lokálního), je významně interdisciplinární povahy a široce se opírá o společenskovední disciplíny.“¹³

3.1.Environmentální vzdělávání a osvěta v České republice

Tato kapitola se zaměřuje na environmentální výchovu v České republice, její historii, koncepční podporu a účastníky, která tvoří v současné době základnu pro vzdělávání dětí v oboru ekologických problémů.

„Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta vychází z anglického termínu *environmental education*, kde *environment* znamená životní prostředí a *education* se chápe široce jako vzdělávání, výchova či osvěta všech typů cílových skupin, od nejmenších dětí po dospělé. Vzděláváním se rozumí zejména ovlivňování racionální stránky osobnosti. Výchovou působení na city a vůli. Osvětou se označují speciální způsoby předávání informací zejména dospělé populaci.“¹⁴

„EVVO zahrnuje činnosti a aktivity probíhající ve školách a školských zařízeních (formální vzdělávání), v rámci volnočasových aktivit (neformální vzdělávání) i v rámci neorganizovaného volného času jednotlivců (informální učení) zaměřené na oblast životního prostředí. Klade důraz především na poznávání životního (přírodního i umělého) prostředí (člověka), na uvědomování si nezbytnosti zachovávání podmínek života, na poznávání vztahu člověka a životního prostředí.“¹⁵

Do systému EVVO se začleňují kromě vzdělávacích aktivit spadajících z velké části do resortu školství i další aktivity zajišťované mimo resort, a to např. poskytování environmentálního poradenství a realizace osvětových aktivit včetně poskytování environmentálních informací odborné i široké veřejnosti. V praxi je EVVO realizována prostřednictvím škol, nestátních neziskových organizací (centra a střediska ekologické

¹³ Usnesení vlády české republiky ze dne 9. července 2008 č. 851 o Strategii vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 – 2015). [online]. 2008. [Cit. dne 2010 – 9 – 20]. Dostupný z WWW:<<http://www.msmt.cz/dokumenty/strategie-vzdelavani-pro-udrzitelny-rozvoj-ceske-republiky>>

¹⁴ Česká informační agentura životního prostředí. Analýza stavu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ve školách a školských zařízeních. [online]. 2009. [Cit. dne 2010 – 9 – 20]. str.5. Dostupné z WWW:<[http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFIJCUMU](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFIJCUMU)>

¹⁵ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Vzdělávání. Základní školství. Dokumenty. Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. [Cit. dne 20.9.2010]. Dostupné z www: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakladni/VN_MP_EVVO_2008.pdf

výchovy) a dalších vzdělávacích subjektů. Poradenství pak zajišťují zejména environmentální poradny a veřejná správa.

„Mezi nejdůležitější cíle ekologické výchovy patří níže uvedené principy:

- má uvažovat životní prostředí v jeho celistvosti – přírodní i člověkem vytvořené,
- má být trvalým celoživotním procesem – školním i mimoškolním,
- má být interdisciplinární,
- má věnovat pozornost globálním, regionálním i místním hlediskům a současným i budoucím situacím,
- má se zabývat rozvojem a růstem z hlediska životního prostředí,
- má vést k aktivní účasti v prevenci a řešení problémů životního prostředí - 5 kategorií v cílech: zájem a cítění, znalosti, postoje, dovednosti, účast.“¹⁶

„Ekologická výchova, vzdělávání a osvěta - EVVO - se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách - zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí, § 16.“¹⁷

3.1.1. Historie environmentálního vzdělávání v České republice

Vzdělávání, výchova a veřejné povědomí o životním prostředí byly v minulosti soustředěny pouze do oblasti ochrany přírody. Na dosavadní koncepci o ochraně přírody se začíná pohlížet také z hlediska vědeckého, osvětového, estetického, všeobecně kulturního a vzdělávacího. Na přelomu 19. a 20. století začínají vznikat organizace a spolky, které se mimo vlastní činnost zabývají také aktivitami zaměřenými na osvětu a výchovu ve vztahu ke kladnému přírodnímu prostředí (Svaz spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Praze, Svaz pro výzkum a ochranu přírody v Brně). V letech 1918 a 1919 rozšířilo tehdejší ministerstvo školství a národní osvěty svou působnost na přírodní památky a byli jmenováni pracovníci pro ochranu přírody a to jak pro celý stát tak jednotlivé okresy. Celé období první republiky je však charakterizováno spíše snahou jednotlivých pracovníků o ochranu přírody a výchovu k ní, než celkovým trendem politiky státu.

¹⁶ Česká informační agentura životního prostředí. Environmentální vzdělávání. EVVO školní. Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO). [Cit. dne 2010 – 10 - 17]. Dostupný z [www: http://aplikace.msmt.cz/HTM/JKStandardEVVOleden2005a.htm](http://aplikace.msmt.cz/HTM/JKStandardEVVOleden2005a.htm)

¹⁷ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Ekologická výchova EVVO. [Cit. dne 2010 – 10 -19]. Dostupné z [www: http://www.ochranaprirody.cz/index.php?cmd=page&id=948](http://www.ochranaprirody.cz/index.php?cmd=page&id=948)

„Za okupace měla česká ochrana přírody situaci velmi svízelnou a nakonec byli její pracovníci vesměs “nasazeni” na jiná pracoviště. Nový rozmach ochrany přírody a myšlenek s ní spojených nastal po skončení druhé světové války. V roce 1946 začal vycházet věstník státní péče o ochranu přírody a krajiny “Ochrana přírody”, který se od roku 1952 začal systematictěji zabývat také otázkami výchovy k ochraně přírody“.¹⁸ Do roku 1960 bylo na téma ochrany přírody uspořádáno několik celostátních a krajských putovních výstav, byla publikována domácí i překladová literatura a prohloubily se mezinárodní vztahy zejména prostřednictvím konferencí a mezinárodních táborů mladých ochránců přírody. Rok 1960 byl dalším zásadním krokem v oblasti výchovy k ochraně přírody – byl ustanoven Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, který působil v krajských a okresních střediscích.

„Širšího pojetí nabývá výchova v ČR v 60. a 70. letech v souvislosti s celosvětovým rozvojem zájmu o životní prostředí. Mění se obsah i pojem - cílem výchovy už není vzbudit zájem o čistou ochranu přírody, ale začíná být zřejmé, že souvislosti jsou širší a význam výchovy se dotýká základních problémů lidstva.“¹⁹ Začaly se prosazovat nové přístupy k ochraně prostředí a zachování ohrožených druhů, jejíž aktivní působení přineslo potřebu **Výchovy k ochraně přírody**, která byla ve školách uplatňována zejména prostřednictvím učení o přírodě – Přírodopisu.

V 80. letech začala výchova k péči o životní prostředí nabývat na významu a to zejména v souvislosti s pronikáním informací o vážném narušení životního prostředí. Byla podporována i oficiálním vedením státu a s jeho přičiněním zrealizována řada státních i nestátních aktivit. Z Výchovy k ochraně přírody se přešlo k **Výchově v péči o životní prostředí** (od 90. let nazývanou environmentální), která se později označovala jako **ekologická** hlavně z důvodu, že se již nejedná pouze o vztahy mezi organismy a prostředím v přírodě, ale i mezi člověkem a životním prostředím, které obsahuje složky jak přírodní, tak umělé a sociální. [Kvasničková, 2010]. Ekologická výchova je prováděna především ve sféře mimoškolních aktivit, při domech dětí a mládeže, stanicích mladých přírodovědců, v rámci letních táborů, avšak díky úsilí některých nadšenců i ve vyučovacím procesu. Jednalo se o metodický materiál, který sloužil k zařazení pěti oblastí na téma

¹⁸ Česká informační agentura životního prostředí. Environmentální vzdělávání. Nástin vývoje EVVO v letech 1918 až 1989. [Cit. dne 15.10.2010]. str.1. Dostupné z [www: http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJ1VT/\\$FILE/vyvoj_evvo_1918_89.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJ1VT/$FILE/vyvoj_evvo_1918_89.pdf)

¹⁹ Česká informační agentura životního prostředí. Environmentální vzdělávání. Nástin vývoje EVVO v letech 1918 až 1989. [Cit. dne 15.10.2010]. str.2. Dostupné z [www: http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJ1VT/\\$FILE/vyvoj_evvo_1918_89.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJ1VT/$FILE/vyvoj_evvo_1918_89.pdf)

„příroda a její ochrana“ do výuky. V roce 1987 se Československo zúčastnilo Mezinárodního kongresu o ekologické výchově a vzdělávání v Moskvě.

Mezi lety 1990 a 1994 byl vytvořen základ pro systém ekologické výchovy a vzdělávání, který byl začleněn v agendě státní správy, samosprávy i nestátních institucí. V dokumentech přijímaných od konce 90. let se ustálil jako nejpoužívanější termín „**environmentální vzdělávání, výchova a osvěta**“. Následně došlo k rozvoji mezinárodní spolupráce a vzniku grantové podpory z ministerstva životního prostředí a od zahraničních nadací. Po roce 1994 došlo ke zpomalení rozvoje a omezená podpora vedla k zesílení svépomocných aktivit.

„Po roce 1998 přicházejí nové impulsy a oblast získává novu dynamiku (zákon 123 §13, Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, Národní síť EVVO, podpora ze strany krajů, metodický pokyn MŠMT k EVVO, začlenění „environmentální výchovy“ jako povinného průřezového tématu do RVP a Školního vzdělávacího programu, nově se objevuje investiční podpora (SFŽP), nabíhá podpora z Evropských strukturálních fondů, diskutuje se pojetí vzdělávání pro udržitelný rozvoj a jeho vztah k ekologické/environmentální výchově a vzdělávání.“²⁰

3.1.2. Institucionální podpora environmentálního vzdělávání v České republice

Z veřejné správy na národní úrovni hrají klíčovou roli v environmentálním vzdělávání ministerstva zodpovědná s gescí za oblast životního prostředí a školství.

Ministerstvo životního prostředí vzniklo v roce 1990, a již od počátku existence ministerstva byl zřízen úsek zaměřený na vzdělávání, výchovu a osvětu a spolupráci s neziskovými institucemi. Je ústředním orgánem státní správy a orgánem vrchního dozoru ve věcech životního prostředí. Do jeho gesce spadají oblasti ochrany přirozené akumulace vod, vodních zdrojů, jakosti podzemních a povrchových vod, ovzduší, krajiny a přírody, zemědělského půdního fondu, horninového prostředí. Dále výkon státní geologické služby, geologické práce, odpadové hospodářství, ekologická politika, myslivost, rybářství a posuzování vlivů činností a jejich důsledků na životní prostředí.

Ministerstvo životního prostředí je hlavním garantem koordinace EVVO a environmentálního poradenství v ČR. Jejich podpora je zajišťována prostřednictvím

²⁰ Česká informační agentura životního prostředí. Environmentální vzdělávání. Vývoj EVVO po roce 1989. [online]. [Cit. dne 2010 – 10 – 15]. str.1. Dostupný z WWW: [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJ1VT/\\$FILE/V%C3%BDvoj%20EVVO%20pro%20roce%201989.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJ1VT/$FILE/V%C3%BDvoj%20EVVO%20pro%20roce%201989.pdf)

legislativních norem, diferenciovaných finančních zdrojů, informováním a komunikací s veřejností a sítěmi školicích středisek. Fungování environmentálního vzdělávání je výsledkem dlouholetého úsilí státních institucí, odborných pracovišť, organizací a nestátních neziskových organizací. Ministerstvo životního prostředí je zřizovatelem 14 organizací, z nichž 7 má ve své působnosti také oblast EVVO. Jedná se především o:

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK) - agentura je organizační složkou státu, zřízenou MŽP se sídlem v Praze. Jejím hlavním posláním je péče o krajinu a přírodu na území České republiky.

Česká informační agentura životního prostředí (CENIA) – tato agentura funguje jako státní příspěvková organizace Ministerstva životního prostředí a jejím hlavním úkolem je poskytování informací z oblasti životního prostředí.

Státní fond životního prostředí ČR- „Státní fond životního prostředí ČR (dále jen SFŽP) je specificky zaměřenou institucí, která je významným finančním zdrojem při ochraně a zlepšování stavu životního prostředí.“²¹ Tento fond slouží na podporu projektů EVVO.

Správa Krkonošského národního parku (KRNAP), Správa Národního parku a chráněné krajinné oblasti Šumava, Správa národního parku České Švýcarsko, Správa národního parku Podyjí - jejich snahou je motivovat širokou veřejnost, zejména děti, k ochraně životního prostředí, v rámci environmentální výuky se věnovat výukovým programům od mateřských škol až po střední školy a programům pro veřejnost.

Další státní institucí vystupující v EVVO je **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy**. Má ve svých rukou kompetence pro vzdělávání a výchovu dětí a mládeže v období školní docházky a mělo v gesci vzdělávání o životním prostředí již od roku 1977, nemělo však potřebné personální vybavení. „MŠMT je ústředním orgánem státní správy pro předškolní zařízení, školská zařízení, základní školy, střední školy a vysoké školy, pro vědní politiku, výzkum a vývoj, včetně mezinárodní spolupráce v této oblasti, a pro vědecké hodnosti, pro státní péči o děti, mládež, tělesnou výchovu, sport, turistiku a sportovní reprezentaci státu.“²² Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je

²¹ Státní fond životního prostředí ČR. [online]. [Cit. dne 2010 – 10 – 18]. Dostupný z WWW:<
<http://www.sfzp.cz/sekce/92/statni-fond-zivotniho-prostredi-cr/>>

²² Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Ministerstvo. [online]. [Cit. dne 2010 – 10 – 19]. Dostupný z WWW:< <http://www.msmt.cz/ministerstvo>>

zřizovatelem dvou hlavních organizací, ve kterých jsou pracovníci, kteří mají ekologickou výchovu v gesci. Jedná se o:

Národní ústav odborného vzdělávání – tato organizace se stará o odbornou úroveň školství v České republice, je přímo řízena MŠMT a podílí se na nových koncepcích, reformních krocích a věnuje se vzdělávacím programům, podle kterých školy učí.

Výzkumný ústav pedagogický – tato instituce připravuje vzdělávací dokumenty celostátní platnosti pro mateřské, základní, základní speciální a umělecké školy, gymnázia a školy jazykové.

Na nižších úrovních řízení zabezpečují jednotlivé úkoly příslušné články veřejné správy. Z institucí veřejné správy na regionální úrovni, zastřešující oblast environmentálního vzdělávání, hrají od roku 2000 významnou roli **krajské úřady**, které na svých úsecích životního prostředí nebo školství zřídily specialisty pro EVVO. Vyčlenění pracovníci pro podporu environmentální vzdělávání se nachází i v některých **městských samosprávách**. Tyto regionální veřejné správy (tedy kraje a obce) jsou zřizovateli organizací, které také hrají významnou roli. Jsou to školy a školská zařízení a nestátní neziskové organizace.

V rámci všech škol je klíčové pro zajištění environmentální výchovy ustanovení **školního koordinátora EVVO**. Činnost školního koordinátora EVVO je podmíněná účastí na specializačním studiu k výkonu specializovaných činností v oblasti environmentální výchovy, jehož podmínky stanovuje vyhláška č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. Na tuto vyhlášku navazuje Standard pro studium k výkonu specializovaných činností (dále jen Standard), ve kterém je uveden studijní program, podmínky absolvování a základní cíle specializačního studia pro pedagogické pracovníky, kteří jsou nebo by chtěli působit na pozici školního koordinátora EVVO. První studia proběhla ve školním roce 2006/2007 a jsou organizována neziskovými organizacemi, středisky a centry zabývajícími se ekologickou výchovou. Každý školní koordinátor absolvováním studia v rozsahu nejméně 250 vyučovacích hodin a po obhajobě závěrečné písemné práce získá osvědčení o absolvování studia. Hlavní náplní koordinátora je začleňování environmentální výchovy jako průřezového tématu do výuky, poskytování informací a konzultací školním spolupracovníkům v této problematice, organizace školních akcí s environmentální tematikou, spolupráce se školními subjekty z okolí, navazování kontaktů s centry a

středisky ekologické výchovy nebo příprava dlouhodobého programu EVVO. I když má v současné době velké procento škol vlastního školního koordinátora EVVO, existují stále zařízení, kde tato funkce zřízena není nebo ji vykonává několik pedagogických pracovníků. Tento stav se podílí na snížení kvality EVVO, na nízké spolupráci s okolními subjekty a také na nekoordinovaných činnostech.

3.1.3. Koncepční podpora environmentálního vzdělávání v České republice

I když má environmentální vzdělávání, výchova a osvěta v České republice dlouhodobou tradici, její koncepční podpora byla zaznamenána až na konci devadesátých let. „Podpora systému environmentálního vzdělávání a poradenství je zajišťována především formou potřebných legislativních norem a diferenciovaných finančních zdrojů, rozvíjením metodik a témat, informováním a osvětou veřejnosti, komunikací s veřejností nebo funkčními sítěmi školicích středisek.“²³

Dokumenty týkající se environmentálního vzdělávání (dále jen EV) řadíme do tří oblastí: dokumenty vztahující se výrazně ke vzdělávání, dokumenty vztahující se spíše k udržitelnému rozvoji a životnímu prostředí obecně a dokumenty vztahující se výrazně k EVVO.

Dokumenty vztahující se výrazně ke vzdělávání

- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha (2001)
- Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání – školský zákon
- Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky (2005)
- Rámcové vzdělávací programy
- Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících
- Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků
- Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě
- Standardy pro udělování akreditací DVPP
- Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj (2008 – 2015)

²³ Ministerstvo životního prostředí. Environmentální politika a nástroje. [online]. [Cit. Dne 2010 – 10 – 4]. Dostupné z WWW: http://www.mzp.cz/cz/environmentalni_vzdelavani_poradenstvi

Dokumenty vztahující se spíše k udržitelnému rozvoji a životnímu prostředí

- Strategie udržitelného rozvoje České republiky (2004)
- Státní politika životního prostředí (2004 – 2010)
- Zákon č. 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny
- Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí
- Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí

Dokumenty vztahující se výrazně k EVVO

- Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (2000)
- Krajské koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty
- Metodický pokyn k zajištění EVVO (2008)
- Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě

Významným mezníkem ve vývoji koncepční podpory EVVO bylo přijetí **Státního programu Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice** (dále jen SP EVVO). Tento dokument, přijat na podzim roku 2000 jako strategický dokument, má zajišťovat rozvoj EVVO v dlouhodobé perspektivě. V jeho příloze byl přijat také Akční plán SP EVVO na léta 2001 – 2003, který se po třech letech periodicky aktualizuje. Základní rámec pro EVVO v ČR, který byl přijat usnesením vlády č. 1048/2000, stanovuje cíle, nástroje a úkoly pro následující cílové skupiny:

1. veřejná správa,
2. děti, mládež a pedagogičtí a odborní pracovníci,
3. environmentální vzdělávání a osvěta v podnikové sféře,
4. informace, osvěta a poradenství pro veřejnost.

Stěžejním cílem Státního programu EVVO v České republice je zvýšení znalostí a povědomí obyvatel o životním prostředí. Byl přijat společně s přílohou Akční plán na léta 2001 – 2003 s ohledem na vstup ČR do Evropské unie a jako součást implementace směrnice č. 90/313/EHS o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí. Nejaktuálnější Akční plán Státního programu EVVO v České republice je přijat na období 2010 – 2012 s výhledem do roku 2015 a navazuje na předešlé akční plány. Vznikl na

základě vyhodnocení analýz k EVVO zpracovaných v roce 2009 a reaguje na jejich klíčové výstupy a doporučení. SP EVVO definuje činnosti a úkoly pro všechny stupně státní správy, tedy pro kraje i obce. Výčet úkolů pro obecní samosprávy je však velmi široký, náročný na uplatňování v praxi a problémem je také finanční zabezpečení a organizační podpora.

Jedním z úkolů pro krajské jednotky, definovaných ve SP EVVO, je zpracování krajských koncepcí. „**Krajské koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty** jsou strategické dokumenty vypracované na základě Státního programu EVVO v ČR pro účely aplikace vzdělávacích a osvětových aktivit na území určitého kraje. Krajské koncepce podléhají pravidelným aktualizacím v rámci jejich akčních plánů.“²⁴

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) vydalo v roce 2008 novelizovaný **Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty** (č. j. 16745/2008 – 22), kterým informuje zřizovatele a ředitele škol a školských zařízení o environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě a stanoví doporučené postupy při jeho realizaci ve školách. Metodický pokyn poskytuje názorný a konkrétní návod, jakým způsobem realizovat environmentální vzdělávání ve škole a reaguje na aktuálnost a naléhavost problematiky ochrany životního prostředí, zejména přihlášení ČR k Evropské strategii vzdělávání pro udržitelný rozvoj.

V souladu s novými principy kurikulární politiky, které byly zformulovány v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, jsou dokumenty vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní. Státní úroveň představuje Národní program rozvoje vzdělávání, který formuluje požadavky na vzdělávání v počáteční fázi vzdělávání jako celku a Rámcové vzdělávací programy, které vymezují vzdělávání v jednotlivých etapách (předškolní, základní a střední). Školní úroveň je tvořena Školním vzdělávacím programem (dále jen ŠVP) a Školním programem EVVO, který může být součástí ŠVP. Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta je pak dále začleňována do další dokumentace školy.

²⁴ Česká informační agentura životního prostředí. Environmentální vzdělávání. EVVO a veřejná správa.[Cit. dne 15.10.2010]. str.1. Dostupné z [www: http://www.cenia.cz/_C12571B20041E945.nsf/\\$pid/MZPMSFI173CO](http://www.cenia.cz/_C12571B20041E945.nsf/$pid/MZPMSFI173CO)

Školní vzdělávací program je dokument, podle kterého se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Každá škola si jej aktivně vytváří zvlášť podle zásad stanovených v příslušném Rámcovém vzdělávacím programu (dále jen RVP). Problematika EVVO je do programů začleňována ve většině případů jako průřezové téma, které je součástí několika vyučovacích předmětů. Jelikož není v národních dokumentech pevně stanoven obsah ani témata environmentální výuky, je tento obor vyučován v různých kvalitách závislých na stupni odbornosti pedagogických pracovníků.

„**Školní program EVVO** je vždy zpracováván jako dlouhodobý strategický dokument, který je dále dle potřeb školy aktualizován, zpravidla do krátkodobého akčního programu na nejbližší školní rok (ročního školního programu EVVO).“²⁵

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo v roce 2005 **Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě**. Tento standard obsahuje souhrn vzdělávacích cílů, kompetence a rámcový obsah vzdělávání, které si mají osvojit pedagogičtí pracovníci v kategoriích: školní koordinátoři, řídicí pracovníci (ředitelé a zástupci), ostatní pedagogičtí pracovníci. V dokumentu jsou stanoveny kurzy pro jednotlivé pracovníky, ve kterých získají náměty pro praktickou environmentální výchovu v jednotlivých vyučovacích předmětech, informace o ekologizaci provozu, ekologickém auditu škol, o významu péče o prostředí, principech udržitelného rozvoje a dalších.

I když jsou principy environmentální výchovy zahrnuty v národních dokumentech od roku 2001, jejich uplatňování je problematické zejména na obecní úrovni a ve školských zařízeních. Za nedostatek považují nekonkrétní vymezení činností, absenci propagačních aktivit a nedostatečnou spolupráci. I když z opatření Krajských koncepcí EVVO vychází konkrétní aktivity, je jejich realizace na obecní úrovni složitá. Důvodem je nedostatek vyškolených pracovníků v této oblasti, časová a finanční náročnost. Složitá je také situace ve školských subjektech, kde není vytvořena síť školních koordinátorů EVVO, kteří by se podíleli na rozvojových aktivitách ve spolupráci s obcemi a krajem. Na národní, krajské i místní úrovni však chybí propagační činnost, která by seznámila širší veřejnost i ostatní podniky s environmentální problematikou. Teprve až dojde k začlenění environmentálních

²⁵ Analýza stavu Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. [online]. 2009. [Cit. Dne 2011 – 03 – 14]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/analiza-stavu-environmentalniho-vzdelavani-vychovy-a-osvety>

a udržitelných principů rozvoje do činnosti jednotlivých subjektů, může dojít k vytvoření organizovaných sítí činných v EVVO.

3.1.4. Financování environmentálního vzdělávání v České republice

„Díky podpoře ústředních orgánů, krajských a nižších článků řízení státu je dnes zajišťováno množství programů, jejichž realizace odpovídá národním i regionálním potřebám. Významná část finančních prostředků na EVVO je směřována do neziskového sektoru, který hraje nezastupitelnou roli v naplňování cílů státní politiky životního prostředí.“²⁶ Financování EVVO zahrnuje jak finanční prostředky na poskytování dotací nestátním neziskovým organizacím z rozpočtu Ministerstva životního prostředí, tak dotace pro NNO vyčleněné z kapitoly Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a finanční prostředky poskytuje na podporu projektů NNO i Státní fond životního prostředí ČR.

1) Finanční podpora projektů NNO z rozpočtu Ministerstva životního prostředí

Ministerstvo životního prostředí (dále jen MŽP) dlouhodobě podporuje aktivity nestátních neziskových organizací v oblasti ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje. Vychází přitom z politik Evropské unie, ze Státní politiky životního prostředí, ze Strategie udržitelného rozvoje, ze Strategie ochrany biologické rozmanitosti, ze Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR, z Rozvojového programu environmentálního poradenství v ČR a z politik krajů.

Dotace na projekty poskytuje ministerstvo občanským sdružením a obecně prospěšným společnostem z prostředků státního rozpočtu formou účelově vázané dotace, a jsou poskytovány na příslušný kalendářní rok. Agendu dotací pro NNO má na starosti odbor environmentálního vzdělávání MŽP. Veřejné výběrové řízení je vyhlášováno vždy koncem srpna v roce, který předchází roku realizace projektu. Každá organizace se samostatnou právní subjektivitou může předložit maximálně 2 projekty, kde každý projekt může být podpořen max. do výše 300 000 Kč. Na rok 2011 zveřejnilo Ministerstvo životního prostředí přehled hlavních tematických oblastí podpory takto:

A - Změna klimatu

B - Ochrana přírody a biologické rozmanitosti

C - Životní prostředí a vlivy na lidské zdraví

²⁶ Česká informační agentura životního prostředí. Environmentální vzdělávání. EVVO a jeho financování.[Cit. dne 16.10.2010]. Dostupné z [www: http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSG01KDYC](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSG01KDYC)

D - Kvalita života, udržitelný rozvoj, odpady

E - Průřezová oblast

F - Periodika [MŽP,]

Každá tematická oblast se skládá z témat a podporovaných aktivit. Environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě dospělých i dětí se věnuje tematická oblast E – Průřezová oblast, která se jako jediná neskládá z jednotlivých témat. Zahrnuje projekty, které pokrývají více environmentálních oblastí a spadají zde následující aktivity:

- environmentální vzdělávání, výchova a osvěta dospělých (veřejné správy, podnikatelů, NNO, veřejnosti, apod.)
- environmentální vzdělávání, výchova a osvěta dětí a mládeže
- environmentální vzdělávání, výchova a osvěta rodin a dětí předškolního věku
- environmentální poradenství pro podnikovou a podnikatelskou sféru
- environmentální poradenství na regionální i celostátní úrovni
- poskytování environmentálních informací včetně elektronických
- vydávání publikací (včetně elektronických)
- osvětové kampaně a akce
- aktivní prosazování práva životního prostředí, účast na tvorbě legislativy a systémových změn
- spolupráce při naplňování Aarhuské úmluvy
- propagace dobrovolnických aktivit v ochraně životního prostředí
- osvěta problematiky vyplývající z legislativy zákona č. 167/2008 Sb. O předcházení ekologické újmy a o její nápravě

Splnění základních náležitostí způsobu podání předkládaných nabídek projektů prověří Komise pro otevírání obálek. Projekty zařazené již do výběrového řízení jsou vyhodnocovány skupinou odborníků – Expertní komisí. Každý projekt je dále posuzován podle zadaných kritérií a na svém konečném zasedání určí expertní skupina podle dosažených bodů pořadí projektů.

2) *Finanční podpora NNO z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy*
MŠMT každoročně vyhlašuje dva rozvojové programy určené nestátním neziskovým organizacím k podání žádosti o poskytnutí dotace v rámci environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Prvním programem je Program na podporu činnosti NNO působících v oblasti EVVO a druhým je Rozvojový program MŠMT Podpora EVVO ve školách.

Program na podporu činnosti NNO působících v oblasti EVVO

Dotace na tento program jsou poskytovány pouze občanským sdružením, která jsou právníckými osobami, obecně prospěšným společenstvem, která jsou právníckými osobami a účelovým zařízením registrovaným církví a náboženských společnostmi, pokud vykonávají činnosti v oblasti EVVO. „Obecným cílem Programu je modernizace vzdělávání v souladu s Dlouhodobým záměrem vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR a na základě doporučení Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice.“²⁷ Dotace se poskytuje pouze na neinvestiční výdaje a cílovou skupinou uživatelů dotace jsou pedagogičtí pracovníci a děti mateřských, základních, základních uměleckých, středních, vyšších odborných škol, konzervatoří a školských zařízení.

Rozvojový program Podpora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ve školách

Stejně jako předcházející, i tento program je vypisován MŠMT každoročně. „Cílem programu je podpořit projekty environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty realizované v souladu se školními vzdělávacími programy, školními programy EVVO nebo dosavadními vzdělávacími programy a v souladu se státní vzdělávací politikou a státním programem EVVO.“²⁸ K poskytování dotace z MŠMT jsou oprávněny pouze právnícké osoby vykonávající činnost mateřské školy, základní školy, střední školy, nebo základní umělecké školy zapsané ve školském rejstříku. Pro dotační rok 2009 byly dotace poskytnuty pouze na neinvestiční výdaje a v rámci rozvojového projektu podporovány například tyto aktivity:

- vytváření projektové dokumentace školních projektů EVVO,
- realizace školních projektů EVVO,
- účast dětí a žáků školy na jednodenních nebo vícedenních pobytech ve střediscích ekologické výchovy,
- realizace environmentálních výukových programů, seminářů, besed, exkurzí a workshopů pro děti a žáky s tematikou EVVO,

27 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Vzdělávání. Dotace/rozvojové programy. Program na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) v roce 2009. [Cit. dne 18.9.2010]. str.2. dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/rozvojovy-program-ministerstva-skolstvi-mladeze-a>

²⁸ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Vzdělávání. Dotace/rozvojové programy. Rozvojový program MŠMT Podpora EVVO ve školách. [Cit. dne 18.9.2010]. str.1. dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dotace-granty-1>

- další vzdělávání školního koordinátora EVVO. [MŠMT, Rozvojový program MŠMT Podpora EVVO ve školách]

3) *Finanční podpora NNO z rozpočtu Státního fondu životního prostředí ČR*

Příjmy Fondu jsou tvořeny především z plateb za znečišťování a poškozování životního prostředí. V rámci národních programů poskytuje dotace projektům, které nelze podpořit z peněz Evropské unie v rámci Operačního programu životní prostředí nebo z programu Zelená úsporám. Formu a zaměření podpory stanoví Ministerstvo životního prostředí. V roce 2010 bylo možné předkládat žádosti o dotace do deseti oblastí podpor, z nichž pouze jedna odpovídá tématu EVVO – Program podpory environmentálního vzdělávání, osvěty a poradenství. Tento Program se dále člení na tři oblasti s vlastními cíly:

1. Program investiční podpory environmentálního vzdělávání, osvěty a poradenství pro region NUTS II Praha
2. Program neinvestiční podpory rozvoje environmentálních poradenských center
3. Program neinvestiční podpory projektů zaměřených na aktuální témata z oblasti životního prostředí [SFŽP, Program podpory environmentálního vzdělávání, osvěty a poradenství.]

Cílem programu č. 1 je podporovat infrastrukturu center EVVO, informačních center a environmentálních poraden v Praze a je určen zejména na jejich rekonstrukci a výstavbu.

Cílem programu č. 2 je podporovat na území České republiky síť místních, regionálních a národních environmentálních poradenských center. Finanční prostředky budou poskytnuty na zlepšování kvality poskytovaných služeb v poradnách a na inovativní projekty zaměřené na vzdělávání ekoporadců, na koncepce, studie a další.

Cílem programu č. 3 je „podpora realizace inovativních tematických aktivit a dlouhodobě prioritních aktivit v rámci EVVO a podpora sítí environmentálních vzdělávacích center.“ [SFŽP, Program podpory environmentálního vzdělávání, osvěty a poradenství.]

„Finanční prostředky na realizaci programů a aktivit v oblasti EVVO jsou poskytovány nejen ze státního rozpočtu, ale i na regionální úrovni ve formě dotačních titulů ze strany jednotlivých krajských úřadů.

Kromě národních zdrojů lze získat prostředky pocházející z Evropských strukturálních fondů. Jednotlivými cíli programového období 2007 – 2013 a možnostech čerpání jsem se zabývala v kapitole Financování udržitelného rozvoje. Pro oblast environmentálního

vzdělávání jsou pro toto programové období určeny dva programy z cíle Konvergence, a to OP Životní prostředí a OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Každý operační program se člení na jednotlivé prioritní osy, kde pro oblast environmentální je nejvhodnější prioritní osa 7 – Rozvoj infrastruktury pro environmentální vzdělávání, poradenství a osvětu, který patří pod OP Životní prostředí. Jeho hlavním cílem je vybudování plošné a dostupné sítě center environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, informačních center a environmentálních poraden. Druhým programem je Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost, který se zaměřuje na projekty týkající se environmentálního vzdělávání a výchovy, administrovaného MŠMT.

4. Environmentální vzdělávání a osvěta v okrese Frýdek-Místek

Environmentální vzdělávání patří v současné době k velmi diskutovaným tématům. Většina škol má již tuto problematiku zohledněnou ve svých Školních vzdělávacích programech a záleží na každé škole, jakou formu zvolí pro začlenění tohoto tématu do výuky. Některé školy tuto problematiku zařadily do osnov jako samostatný předmět, většinou vyučován na druhém stupni základních škol jako volitelný předmět. Jinou formou je zařazení environmentální výchovy jako průřezového tématu, což znamená, že je tato tematika implementována do výuky ostatních předmětů, jako je například přírodopis, chemie nebo zeměpis. V obou případech organizuje výukové programy škola samostatně, prostřednictvím školních koordinátorů EVVO nebo pověřených pracovníků. Pro inspiraci mohou využívat pracovní listy, které nabízí například Sdružení Tereza, které má celorepublikovou působnost.

Sdružení Tereza působí v České republice od osmdesátých let minulého století, avšak první výukový program pro žáky byl uskutečněn až v roce 1994. Jeho členové vytváří vzdělávací programy a materiály, které pedagogům na všech školách napomáhají s realizací environmentální výchovy. Jejich aktivit se v současné době účastní přes 600 škol z celé republiky. Kromě výukových programů je Tereza koordinátorem mezinárodních programů, do kterých se zapojují školy z celého světa. Jedná se o program GLOBE, Ekoškola a Les ve škole – škola v lese, které zapojeným subjektům dávají možnost spolupráce se školami v zahraničí, mezinárodní rozměr a také příležitost propojit výuku s praktickými dovednostmi.

Jinou formou vzdělávání žáků v oblasti environmentální je možnost využití ekologických výukových programů (dále jen EVP), které jsou nabízeny neziskovými organizacemi. Tyto specializované organizace mohou mít podobu středisek ekologické výchovy (dále jen SEV) nebo center ekologické výchovy (dále jen CEV), a ty se mohou stát členy organizovaných středisek či sítí. Největší nevládní organizací, která sdružuje zájemce o ochranu přírody a životní prostředí, je **Český svaz ochránců přírody** (dále jen ČSOP). V současné době má přes 9000 členů a to z řad profesionálních odborníků, zkušených dobrovolníků i laické veřejnosti. Převážná část členů pracuje v základních organizacích, kterých je v ČR 350. Jeho hlavním posláním je ochrana a obnova přírody, ekologická výchova a podpora trvale udržitelného života.

Další organizací působící v oblasti EVVO je **Sdružení středisek ekologické výchovy – Pavučina** (dále jen SSEV Pavučina), která je celostátní sítí organizací specializovaných na ekologickou výchovu, vzdělávání a osvětu. Sdružuje nevládní organizace, které realizují školní ekologické projekty, akce pro veřejnost, výstavy, poradenské a konzultační služby. SSEV Pavučina je také realizátorem dlouhodobého programu **M.R.K.E.V.** (Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy), který vznikl v roce 2001. Hlavním záměrem tohoto programu je vytvářet funkční systém školního i mimoškolního environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a zejména podpora pedagogických pracovníků při začleňování environmentální výchovy do školních vzdělávacích programů. Od roku 2009 je členství v síti omezeno pouze na základní a střední školy, pro školy mateřské je realizován samostatný program M.R.K.V.I.Č.K.A

Národní síť environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (dále jen Národní síť EVVO) je společným programem Ministerstva životního prostředí a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Tento program vznikl v roce 1999 s cílem iniciovat vznik nových a zabezpečit rozvoj současných středisek ekologické (environmentální) výchovy v ČR. Tento program je určen pro členská střediska SSEV Pavučiny, základní organizace ČSOP a další nevládní neziskové organizace působící v EVVO.

Graf 4.1: Počet subjektů působících v Národní síti EVVO podle krajů České republiky

Zdroj: Národní síť environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Vlastní zpracování.

V roce 2010 bylo do Národní sítě EVVO zapojeno 102 subjektů zabývajících se environmentálním vzděláváním, přičemž nejvíce středisek se nachází v Praze. Nejmenší

počet subjektů vykazuje kraj Karlovarský s počtem dva, následován krajem Moravskoslezským se třemi subjekty. Seznam všech členů této sítě je uveden v Příloze č. 2.

Jelikož se tato část diplomové práce týká konkrétního územního celku, budu se již dále zabývat pouze informacemi týkajícími se okresu Frýdek-Místek a jeho centra statutárního města Frýdek-Místek, které leží v Moravskoslezském kraji.

4.1.Hlavní problémy a směry environmentálního vzdělávání v okrese Frýdek-Místek

Okres Frýdek-Místek vznikl v roce 1960 sloučením stávajícího okresu Místek a východní části okresu Frenštát pod Radhoštěm, jižní části okresu Český Těšín a několika obcemi okresu Ostrava. Leží v nejvýchodnější části České republiky v kraji Moravskoslezském. Severovýchodní a východní hranice okresu tvoří státní hranici s Polskou republikou, jihovýchodní hranice s republikou Slovenskou. Mapa Moravskoslezského kraje se nachází v Příloze č. 4.

Z hlediska ekonomického je současná struktura okresu silně ovlivněna historickým vývojem, zejména svým zemědělsko-průmyslovým charakterem. Těžký průmysl, do devadesátých let zastoupen zejména těžbou na dole Staříč a Paskov, byl po národohospodářské restrukturalizace rychle utlumen. To bylo doprovázeno poklesem zaměstnanosti a nárůstem nezaměstnanosti. V současné době se na rozvoji okresu velmi významně podílí automobilový průmysl a také cestovní ruch. Nachází se zde velké množství historických a kulturních památek a turisty zde láká především charakter krajiny a hor v Moravskoslezských Beskydách.

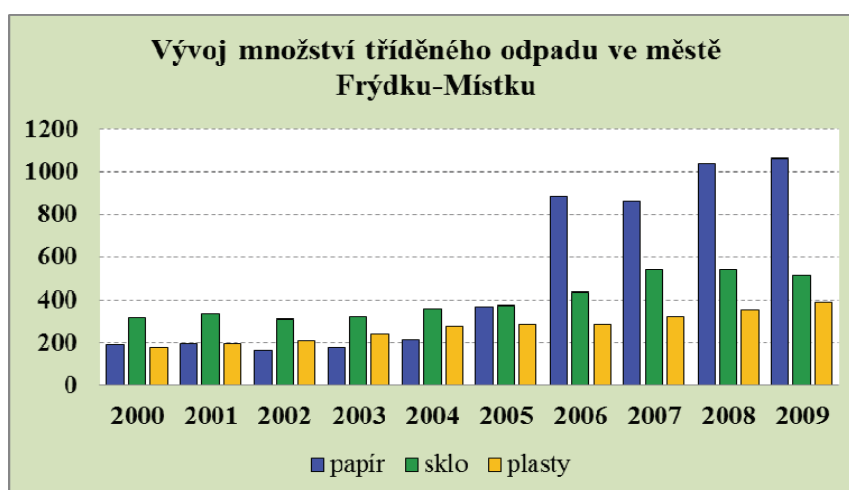
Díky své rozloze 1 208 km² je po okrese Bruntál okres Frýdek-Místek druhým největším v kraji. V současné době se okres člení na 72 obcí, z nichž 5 má statut města. Rozlohou 5 161 ha je největším a zároveň okresním městem s počtem obyvatel téměř 60 000 statutární město Frýdek-Místek. Vzniklo spojením moravského Místku a slezského Frýdku v roce 1943, statut města získalo v roce 2006. K městu patří části Chlebovice, Zelinkovice, Lysůvky, Lískovec a Skalice.

V rámci environmentálního vzdělávání, které se týká především životního prostředí, se budu dále stručně věnovat právě stavu životního prostředí ve městě i okrese Frýdek-Místek. Frýdek-Místek se zaměřuje v ochraně životního prostředí na oblast lesů,

problematiku odpadů a ovzduší. V okrese Frýdek-Místek zaujímají přes polovinu plochy lesy, což jej řadí mezi nejlesnatější v republice. Na území okresu se nachází 61 535 ha lesních ploch, ve statutárním městě se nachází 405 ha pozemků, které jsou určené k plnění funkcí lesa. Pro výchovu a osvětu jsou určeny lesy zvláštního určení, které se nachází na katastrálním území Frýdku, Místku, Lískovce a Chlebovic. Kromě klasického rekreačního využívání je třeba vyzdvihnout hodnotu těchto lesů hlavně z hlediska naučně poznávacího. Jedná se zejména o naučné stezky, které jsou na území těchto lesů vytvářeny. Ve Frýdku-Místku je pro návštěvníky připravena naučná stezka Frýdecký les nebo naučná stezka Okolí Morávky.

Environmentální problematika se mimo jiné dotýká také odpadového hospodářství, ve kterém zaznamenává Frýdek-Místek pozitivní vývoj. Nejen že se každoročně snižuje podíl vyprodukovaných odpadů, ale také vzrůstá povědomí obyvatel o nutnosti tyto odpady třídit.

Graf 4.2: Vývoj separovaných složek odpadu ve Frýdku-Místku

Zdroj: Odpadové hospodářství města Frýdku-Místku

Statutární město získalo v prosinci roku 2009 diplom za 9. místo ve výtěžnosti separovaného sběru odpadů typu papír, sklo, plast a nápojový karton v kategorii měst nad 4000 obyvatel. Z grafu vyplývá, že největší podíl na separovaném odpadu má papír, nejméně se třídí plastů, avšak v celkovém hodnocení je podíl vytríděného odpadu rostoucí.

Bohužel již tak příznivý vývoj není v oblasti ovzduší. Nejen Moravskoslezský kraj, ale také celý okres Frýdek-Místek se dlouhodobě potýká se zhoršenými podmínkami. Ve Frýdku-Místku má největší podíl na emisním zatížení příspěvek mobilních zdrojů (REZZO

4), což je zejména automobilová doprava, pro celý okres Frýdek-Místek je nežádoucí vývoj zejména v oblasti REZZO 1, které způsobují velké zdroje, což jsou zařízení ke spalování paliv o tepelném výkonu 5 MW a vyšším. Rada města Frýdku-Místku se snaží obyvatele před kritickými hodnotami varovat, a tak vydala dne 14. 12. 2010 Místní regulační řád statutárního města Frýdku-Místku formou nařízení města č. 1/2010. Toto nařízení se týká vyhlásování a odvolávání signálu upozornění a regulace pro území města Frýdku-Místku v případě, že dojde ke zhoršení kvality ovzduší. Signál upozornění je vyhlášen, pokud je předpovězen vznik smogové situace nebo budou zjištěny nepříznivé rozptylové podmínky. Město tak bude upozorňovat zejména citlivé skupiny populace, do které patří děti, těhotné a kojící ženy a senioři, neboť tyto skupiny jsou nejvíce smogem ohroženy. Frýdek-Místek se snaží nepříznivý vývoj ovzduší alespoň z části snížit například plánovaným obchvatem, který by měl výrazně snížit automobilovou dopravu uvnitř města.

Okres Frýdek-Místek je sice sužován občasným nadměrným množstvím emisních a imisních limitů, celkově si však zachovává ráz krajiny pod Beskydami a nepotýká se s extrémně zhoršeným životním prostředím. Důkazem může být také kladné migrační saldo, které je již přes deset let v okrese evidováno. Aby však bylo dosaženo udržitelného vývoje ve všech složkách životního prostředí, je zapotřebí zaměřit se na jeden z důležitých nástrojů, jak takového vývoje dosáhnout. Jedná se o environmentální výchovu, někdy také označovanou za ekologickou. Ta je uplatňována zejména ve školní výuce a to prostřednictvím pedagogů, nebo specializovaných středisek, kterým se budu věnovat v následujícím textu.

Jak jsem zmínila již na začátku této kapitoly, v České republice existuje několik organizovaných středisek a sítí, které sdružují neziskové organizace (střediska či centra) zabývající se environmentální výchovou. Všechny tyto střediska se z větší části věnují environmentálnímu vzdělávání, tedy organizaci ekologických vzdělávacích programů. Nabídka programů je určena mateřským školám (dále jen MŠ) a základním školám (dále jen ZŠ), pro školy střední a vysoké jsou připraveny speciální programy, avšak poptávka po nich je mnohem nižší než u ostatních stupňů škol. „Ekologický výukový program je výchovně vzdělávací lekce, jejímž smyslem je obohatit vzdělávání na všech stupních škol o ekologický a environmentální rozměr. Společným cílem EVP je zřetelný důraz na ekologické myšlení a jednání, na nekonzumní hodnotové orientace a na spoluzodpovědnost

člověka za stav životního prostředí.“²⁹ Hlavním cílem je tedy probudit v dětech zájem o přírodu a přiblížit jim možnosti, jak životní prostředí chránit. Každý nabízený program je specifický a tematicky heterogenní. Děti v nich pracují s mnoha různými pomůckami, učí se znát byliny, vyrábět papír, poznávat zvířata aj., a formou her poznávají všechny podoby živé i neživé přírody. Vzdělávací programy jsou nástrojem pro inspiraci pedagogů, jak do svých předmětů začlenit environmentální výchovu, přispívají k naplňování školních vzdělávacích programů, Koncepce EVVO v Moravskoslezském kraji či Státního programu EVVO.

Výčet subjektů, které sdružují střediska či centra ekologické výchovy patřící k největším organizacím České republiky, popisuje následující tabulka.

Tab. 4.1: Počty členů jednotlivých organizací v roce 2010

Název organizace	V České republice	V Moravskoslezském kraji	V okrese Frýdek-Místek
Český svaz ochránců přírody (základní organizace)	345	36	6
SSEV Pavučina	38 členů, 11 pozorovatelů	2	0
Národní síť EVVO	102	3	0

Zdroj: Český svaz ochránců přírody, SSEV Pavučina, Národní síť EVVO. Vlastní zpracování

Do největší nevládní organizace, ČSOP, se v Moravskoslezském kraji řadí 36 subjektů, z nichž pouze při ČSOP Nový Jičín vzniklo Centrum ekologické výchovy, které poskytuje ekologické výukové programy pro mateřské, základní, střední a vysoké školy. Zbývající subjekty se zabývají především péčí o krajinu, ochranou životního prostředí a živočichů, pořádáním akcí ke Dni Země či jiných veřejných osvětových akcí. Na území okresu Frýdek-Místek se nachází šest subjektů, z nichž žádný neposkytuje environmentální vzdělávání pro organizované skupiny žáků.

Do SSEV Pavučina se zapojily v Moravskoslezském kraji pouze dva subjekty, a to Občanské sdružení Hájenka a Sdružení Vita. V Okrese Frýdek-Místek se nenachází žádná organizace spadající do tohoto Sdružení.

Jak jsem zmínila již výše, patří Moravskoslezský kraj k druhému nejméně zastoupenému kraji v počtu subjektů patřících do Národní sítě EVVO. Do této sítě jsou v

²⁹ Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina. [online]. [Cit. Dne 2011 – 03 – 14]. Dostupné z WWW: <<http://www.pavucina-sev.cz/?idm=14>>

současné době zapojeny pouze tři organizace, které poskytují ekologické výukové programy, a jsou jimi Český svaz ochránců přírody Nový Jičín, Občanské sdružení Hájenka a Společenství Vita. Na území okresu Frýdek-Místek se opět žádná organizace nenachází.

Výchozím poznatkem pro následující analýzu je zjištění, že Moravskoslezský kraj a hlavně okres Frýdek-Místek se potýká s nedostatkem specializovaných středisek a center zaměřených na ekologickou výchovu či poradenskou činnost pro školní pedagogy. Znamená to tedy, že existující organizace se potýkají s vysokou poptávkou školských subjektů po nabízených ekologických výukových programech a v mnoha případech nejsou schopny poptávku uspokojit. Nedostatek těchto specializovaných středisek a center na území okresu Frýdek-Místek může mít za následek celkové snížení kvality environmentální výchovy. Mnoho škol se totiž potýká s nedostatkem vyškolených pedagogů, kteří by se aktivně podíleli na organizaci environmentálních programů pro své žáky, mnohdy také chybí inspirace a čas. Pokud by existovalo v okrese Frýdek-Místek alespoň jedno středisko či centrum ekologické výchovy, které by se zaměřovalo na poskytování služeb v oblasti organizace ekologických výukových programů, mohlo by v budoucnu dojít ke zvýšení kvality environmentální výchovy.

Mezi tři největší organizace, které v Moravskoslezském kraji vytvořily střediska či centra ekologické výchovy, patří jako první **Český svaz ochránců přírody 70/02 Nový Jičín**, což je občanské sdružení sídlící v Novém Jičíně. Tato organizace má široký okruh činností, především se zabývá druhovou ochranou živočichů a ekologickou výchovou a osvětou. Její součástí je téměř tříhektarový areál, ve kterém se nachází venkovní expozice živých zvířat a Centrum ekologické výchovy Aquila (dále jen CEV Aquila). Toto CEV se nachází v Bartošovicích a zabývá se přípravou a vedením ekovýchovných programů určených žákům a studentům od mateřských po vysoké školy a také organizovaným skupinám či veřejnosti. Ve školním roce 2010/2011 bude organizováno osm ekovýchovných programů pro všechny stupně škol, které budou vždy přizpůsobeny věkové kategorii žáků, a dva programy pro studenty vysokých škol. Ekovýchovné programy probíhají v samotném centru ekologické výchovy, ve školních třídách nebo jako tzv. terénní programy v oblasti Poodří. Podání žádosti o realizaci programu probíhají formou telefonické objednávky nebo prostřednictvím e-mailu. Jelikož je nabízen stálý počet osmi programů, je nutno uvést, o který program má škola zájem a také věkovou kategorii žáků, které bude program přizpůsoben.

Občanské sdružení Hájenka je nevládní neziskovou organizací sídlící ve městě Kopřivnice. Provozuje ekologickou poradnu pro občany Kopřivnice, je činné v ochraně životního prostředí a jejich Středisko ekologické výchovy Hájenka (dále jen SEV Hájenka) se zabývá především organizací školních programů ekologické výchovy pro mateřské, základní a střední školy. Pro základní školy je na školní rok 2010/2011 naplánováno 35 programů probíhajících ve školních třídách a 15 programů terénních, ve kterých je kladen značný důraz na seznámení dětí s životním prostředím v místě bydliště. Pro každý ročník základní školy je určena speciální sada programů vnitřních i venkovních.

„Společenství Vita je uskupením organizací a projektů okolo občanského sdružení Vita v Ostravě. Poskytuje prostor, služby a prostředky pro realizaci projektů a činností z oblastí ochrany životního prostředí, ekovýchovy a vzdělávání, rozvoje neziskového sektoru a mnoha dalších oblastí.“³⁰ Programy ekologické výchovy provádí Středisko ekologické výchovy Vita (dále jen SEV Vita), jsou rozděleny podle věkových kategorií žáků a jsou aktuální pro mateřské, základní i střední školy. Výuka probíhá ve školních třídách nebo v terénních střediscích ekologické výchovy v Horní Lomné, Vlčovicích a Hřčavě. Pro školní rok 2010/2011 bylo sestaveno 24 programů pro výuku ve školních třídách, 5 terénních programů a cyklus 10 programů pro celoroční výuku v mateřských školách a 1. třídách škol základních. Počet programů na příslušný školní rok je limitován a jeho objednání probíhá pouze prostřednictvím e-mailu nebo poštou na určeném formuláři, kde každá škola uvádí své identifikační údaje, podrobný popis cesty do školy a název vybraného programu. Tento formulář je součástí Přílohy č. 5.

Pozitivem EVP nabízených těmito organizacemi je bezesporu praktická výuka, kterou organizují vyškolení pracovníci, případně pedagogové. Právě možnost poznat přírodu zblízka, vyzkoušet si činnosti, které mohou pomoci při zkvalitňování životního prostředí, tvoří nevyčísitelnou přidanou hodnotu. EVP jsou zaměřeny vždy na určité téma a realizují se ve školních třídách, v prostorách středisek či center ekologické výchovy nebo jako tzv. terénní programy. V případě realizace programu ve školních třídách je teoretická výuka většinou spojena také s praktickou tak, že děti mají možnost vyrobit si výrobek na téma, které je vyučováno. Jedná se například o poznání, jak se pěstuje obilí a co z něj vzniká, jak se vyrábí ruční papír, jak vznikají a kam putují odpady, jak žijí a vypadají jednotlivá zvířata, nebo co všechno se skrývá pod vodní hladinou. Realizují se také programy

³⁰ Společenství Vita. [online]. 2004 [Cit. Dne 2011 – 03 – 14]. Dostupné z WWW: <<http://www.vitaova.cz/>>

věnované tematice Vánoc a Velikonoc, zejména dobovým tradicím. Cílem výuky je, aby děti poznaly všechny součásti životního prostředí obecně a vážily si jej. Po prostudování programů nabízených pro školní rok 2010/2011 předešlými třemi organizacemi jsem zjistila, že jsou programy zaměřeny ve většině případů na obecná témata a nevěnují se přímo problematice našeho kraje, okresu ani města. Právě otázka životního prostředí v místě bydliště by měla tvořit jednu ze stěžejních částí environmentální výuky. Této problematice se věnuje jako jediná, v rámci programů konaných ve třídách, SEV Vita, která organizuje pro žáky 6. – 9. třídy program na poznání životního prostředí v Moravskoslezském kraji. Zbývající organizace včetně SEV Vita se životnímu prostředí v našem blízkém okolí věnují pouze v rámci terénních programů. Ty probíhají na základě vycházky zaměřené na poznání místní přírody, zejména lesů, vody nebo v případě programů konaných v Ostravě na vznik hald a dolů. Negativem však zůstává, že terénní programy probíhají v blízkosti daných středisek nebo center ekologické výchovy a jelikož je těchto subjektů nedostatek, jsou školy z okolních měst či okresů ochuzeny o poznání životního prostředí ve svém bydlišti. V nabízených programech také postrádám témata zaměřená na největší znečišťovatele životního prostředí v našem kraji nebo na možnosti řešení těchto problémů. Ekologické výukové programy by tedy neměly být zaměřeny pouze na přírodu obecně, ale také na problémy, které ji trápí a možnosti, jak jí v budoucnu pomoci. Je proto velmi důležité zaměřit se na zkvalitnění těchto programů a zvláště na rozšíření sítě poskytovatelů.

Předmětem mého výzkumu jsou proto čtyři subjekty, které v rámci environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty hrají na území nejen okresu Frýdek-Místek, ale i Moravskoslezského kraje, významnou roli. Jedná se o tři výše zmíněné organizace, které poskytují ekologické výukové programy, a Magistrát města Frýdek-Místek, který v současné době připravuje projekt na vznik nového střediska udržitelnosti a environmentální výchovy.

V čele Magistrátu stojí primátor, v současné době Mgr. Petr Cvik. Nejvyšším orgánem rozhodujícím ve věcech samostatné působnosti je zastupitelstvo města, které má 43 členů. Povinně zřizuje výbor finanční a kontrolní a dále pět výborů osadních. Výkonným orgánem města je rada města, která má v současném volebním období jedenáct členů a zřizuje osm komisí. Posledním orgánem statutárního města je magistrát města, který tvoří

14 odborů. Nejvýznamnějším odborem pro oblast environmentálního vzdělávání je **odbor životního prostředí a zemědělství**. Dělí se na čtyři oddělení,

- Oddělení ochrany zemědělského půdního fondu, ovzduší a odpadů,
- Oddělení státní správy lesů, myslivosti a ochrany přírody,
- Oddělení vodního hospodářství,
- Oddělení zeleně,

při čemž konkrétní strategické nebo programové dokumenty jsou zpracovány pouze u dvou oddělení. Při Oddělení zeleně je vyhotoven Plán odpadového hospodářství města Frýdku-Místku a při Oddělení ochrany zemědělského půdního fondu, ovzduší a odpadů Místní program snižování emisí znečišťujících látek statutárního města Frýdek-Místek a Akční plán environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty statutárního města Frýdek-Místek. Právě poslední zmíněný dokument hraje v environmentálním vzdělávání v okrese Frýdek-Místek významnou roli.

Základním dokumentem, ve kterém byla realizace EVVO zvolena jako jedna ze strategií rozvoje města, byl **Strategický plán rozvoje statutárního města Frýdku-Místku**. Tento dokument definuje na období 2007 – 2013 směry rozvoje města a na jeho základě budou v daném období probíhat aktivity ke zkvalitnění života obyvatel. V cíli 3, Stále zlepšování životního prostředí ve městě a jeho bezprostředním okolí, byla jako jedna ze strategií k dosažení stanoveného cíle zvolena strategie Udržitelný rozvoj města včetně propagace. Zde byla jako jedna z dílčích strategií zvolena realizace **Koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty** (dále jen Koncepce EVVO), za kterou zodpovídá odbor životního prostředí a zemědělství a měla by být realizována v časovém horizontu 2007 – 2013. Koncepce EVVO vychází z Plánu odpadového hospodářství města Frýdku-Místku, který byl přijat Zastupitelstvem města v roce 2006 a z Místního programu snižování emisí znečišťujících látek statutárního města Frýdek-Místek, který byl přijat Radou města v témže roce.

V návaznosti na Strategický plán byl vypracován **Akční plán rozvoje statutárního města Frýdku-Místku** na rok 2008. Tento dokument rozvíjí vizi a poslání města, která je stanovena ve Strategickém plánu a na základě strategií vycházejících z téhož dokumentu budou jednotlivé strategické cíle rozvíjeny do konkrétních aktivit. Konkrétní aktivitou v oblasti EVVO, která vychází ze strategie realizace Koncepce EVVO, je zpracování Akčního plánu Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty statutárního města

Frýdek-Místek. Finanční náklady budou hrazeny z vlastních zdrojů města, za realizaci opět zodpovídá odbor životního prostředí a zemědělství a termín splnění je plánován na období 2007 – 2013.

Akční plán Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty statutárního města Frýdek-Místek na období 2009 – 2013 (dále jen AP EVVO) byl přijat v listopadu 2008 v návaznosti na Akční plán rozvoje statutárního města Frýdku-Místku a na Koncepti EVVO. „Cílem AP EVVO je zvýšení povědomí a informovanosti obyvatel o životním prostředí a přijetí zodpovědnosti všech obyvatel statutárního města Frýdku-Místku za stav životního prostředí.“³¹ Hlavním úkolem AP EVVO je určit koordinátora EVVO, vytvoření koordinační skupiny EVVO, zřízení střediska udržitelnosti, podpora EVVO ve školách, realizace informačních kampaní pro veřejnost, zpracování návrhu na zajištění šetrného provozu Magistrátu města Frýdek-Místek ve vztahu k životnímu prostředí, vzdělávání úředníků Magistrátu města v oblasti EVVO, vytvoření elektronického systému environmentálních informací a spolupráce se soukromým sektorem v rámci EVVO. Tento dokument obsahuje cíle jednotlivých aktivit, jejich detailní popis včetně zodpovědné osoby, finančního rozpočtu, předpokládaného termínu splnění a spolupracujících osob a subjektů. V současné době již ve statutárním městě Frýdku-Místku vznikla koordinační skupina EVVO, která je osmičlenná a je sestavena z osob z řad odborné veřejnosti, občanských sdružení, základních škol a zástupců veřejné správy. Jejím sestavením byl pověřen koordinátor EVVO, kterým byla zvolena Mgr. Lucie Plasgurová, která působí na odboru životního prostředí a zemědělství. V čele koordinační skupiny stojí předseda, Ing. Jaroslav Zezula, který je vedoucím odboru životního prostředí a zemědělství. V procesu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty na území statutárního města Frýdku-Místku hraje nejdůležitější roli právě koordinátor EVVO, který zodpovídá za dílčí aktivity jako je spolupráce se školskými a mimoškolskými subjekty, za prezentaci a seznámení široké veřejnosti s EVVO, za vytvoření elektronického systému environmentálních informací, za sestavení přehledu o možných dotačních zdrojích v oblasti EVVO a v neposlední řadě také za vytvoření střediska udržitelnosti. Právě toto středisko by mělo být poradním, informačním a řídicím centrem EVVO ve statutárním městě Frýdek-Místek a jeho vybudování by mělo být dokončeno v roce 2013. Zda vznikne při tomto středisku udržitelnosti také nová organizace, která se bude zabývat environmentálním vzděláváním

³¹ Akční plán Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty statutárního města Frýdek-Místek na období 2009 – 2013

dětí, žáků a studentů a zda bude poptávka po environmentálních programech směřována ze škol z okresu Frýdek-Místek do tohoto centra, jsem zjišťovala v rámci svého výzkumu, kterému se budu podrobně věnovat v kapitole Směry zkvalitnění environmentálního vzdělávání.

4.2. Možné formy financování environmentálního vzdělávání

Stejně jako aktivity na podporu udržitelného rozvoje, potýká se také environmentální vzdělávání s problematikou financování. Nejčastějším způsobem je financování z vlastních zdrojů města, z rozpočtu kraje, z grantů Evropské unie, z nadačních fondů organizací či formou zadavatelů. Statutární město Frýdek-Místek plánuje v rámci zkvalitnění environmentálního vzdělávání ze svého rozpočtu hradit například průběžné vzdělávání zaměstnanců Magistrátů města v oblasti EV, vydávání brožur Naučné stezky ve Frýdku-Místku a Ochrana životního prostředí ve městě Frýdku-Místku, podporu akcí významných z hlediska ochrany životního prostředí, kdy mezi nejvýznamnější se řadí Den Země a jiné. Skutečné výdaje města Frýdek-Místek a jejich výše na ekologickou výchovu popisuje následující graf.

Graf 4.3: Výdaje na ekologickou výchovu v letech 2005 – 2009 v tis. Kč

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky. Vlastní zpracování.

Údaje o rozpočtu města jsem získala z Výkazu pro hodnocení rozpočtů územních samosprávných celků, přístupném na stránkách Ministerstva financí České republiky. Údaje jsou dostupné pouze od roku 2005, v předchozích letech nebyla položka 3792 – Ekologická výchova a osvěta v rozpočtu zavedena. Nejvyšší výdaje na ekologickou výchovu byly vydány v roce 2006, kde nejvyšší položkou byly platby za konzultace,

poradenství, analýzy a studie zpracovávané externími experty nebo expertními organizacemi. Výdaje na tuto činnost jsou za sledované období pěti let jediné a činí 149 250 Kč. Nejčtenější platbou, která se nachází v rozpočtech za každé období, je nákup služeb, např. příspěvek na stravování zaměstnanců nebo nákup stravenek ve veřejném stravování. Další nejčtenější položkou je nákup materiálu, nákup výrobků a služeb k pohoštění a v neposlední řadě nákup věcných předmětů poskytovaných formou nepeněžitěho daru. V roce 2009 se objevily jako u jediného roku výdaje spojené s neinvestičními dotacemi občanským sdružením a neinvestiční příspěvky zřízeným příspěvkovým organizacím. Mezi příspěvkové organizace se řadí například Městská knihovna a Beskydské informační centrum, největší zastoupení však mají základní a mateřské školy, mezi které patří MŠ Beruška, MŠ Pohádka, ZŠ Petra Bezruče, Základní umělecká škola a jiné.

Nadační fondy a dotace jsou další skupinou hrající významnou roli v možnosti financování environmentálního vzdělávání a většinou tvoří významnou část rozpočtu projektu. Pro žadatele z okresu Frýdek-Místek a Nový Jičín byl v roce 2007 zřízen **Nadační fond Hyundai**, jehož hlavním cílem je podpora občanské společnosti a komunitních projektů, které zapojí veřejnost do dění ve městě a také posílí vztah k ochraně a zlepšování životního prostředí, zvýší povědomí o životním prostředí a jeho ochraně. „Může se jednat například o kulturní nekomerční aktivity, společnou péči o životní prostředí, osvětovou činnost, napomáhání k integraci znevýhodněných skupin obyvatel atd. Předkládané projekty musí být lokálního charakteru (realizované za pomoci místních občanů a občanek, zlepšující kvalitu života místní komunity).“³² Podpořeny budou také školní vzdělávací projekty a aktivity napomáhající ke zvýšení profesionalizace neziskového sektoru a sociálního podnikání. Pro grantové řízení v roce 2011 byla stanovena maximální hranice příspěvku na 500 000 Kč. V roce 2009 byly podpořeny projekty například na profesionalizaci ČSOP, který se zabývá environmentální osvětou, projekt na zajištění lepšího využití volného času dětí z okolí Skalice, projekt na výsadbu sadu ovocných odrůd v Makovicích, projekt na prezentaci dětem a mládeži vznik chleba, projekt na zpestření vycházkových stezek. V roce 2008 byly podpořeny také projekty podané z řad škol, a to projekt EKO škola, který měl za cíl podporovat environmentální vzdělávání a ochranu životního prostředí (podaný Základní školou Dobrá) a projekt

³² Nadační fond Hyundai. [online]. [Cit. Dne 2011 – 03 – 29]. Dostupné z WWW: <<http://www.nadacnifondhyundai.cz/grantova-rizeni.html>>

Mateřské školky Pražmo, který usiloval o spolupráci dětí a rodičů při vzniku naučné stezky na zahradě mateřské školky.

Dalším nadačním fondem, který se mimo jiné řadí k firemním nadacím poskytující nejvyšší finanční prostředky, je **Nadace OKD**. Tato nadace byla zřízena na počátku roku 2008 s cílem podporovat a rozvíjet duchovní a humanitární hodnoty, životní prostředí, vzdělání, sportovní či kulturní aktivity a oblast sociálně-zdravotních služeb. Podporuje projekty z celé ČR, zejména se ale specializuje na Moravskoslezský kraj, kde ročně podporuje přes 300 projektů. Nadace realizuje čtyři grantové programy s různou tematikou, Pro zdraví, Pro radost, Pro Evropu, Pro budoucnost. Poslední zmíněný program se týká oblasti životního prostředí a prosazování principů udržitelnosti a je tedy jedním z programů určených pro podporu environmentálního vzdělávání. Statutární město Frýdek-Místek podalo v roce 2009 pouze tři žádosti o poskytnutí grantu a to do programu Pro zdraví. V roce 2008 bylo podáno 17 žádostí, z nichž většina opět patřila do programu Pro zdraví. Žádost o grant z programu Pro budoucnost nebyla ani v jednom roce podána.

Nadace Partnerství poskytuje nadační příspěvky (granty), odbornou pomoc a vzdělávání. Z deseti nabízených programů se pouze jeden, Škola pro udržitelný život, zabývá environmentálním vzděláváním. Své projekty mohou předkládat školy ze všech krajů ČR (mimo Prahu) a maximální výše dotace pro rok 2011 činí 55 000 Kč.

Dalším nadačním fondem je **Via Vitae**, která působí od roku 2003 a v současné době nabízí tři grantové programy. První fond, Fond dárců alternativní školy, slouží k rozvoji a podpoře alternativního školství na všech stupních škol. Mezi alternativní školy lze zařadit také tzv. lesní školku, mezi jejíž cíle patří utváření vztahu k přírodě a zdravý životní styl. Druhým fondem je Fond „35 dní“, který však není určen pro podporu environmentálního vzdělávání. Poslední fond, Fond OPORA, poskytuje žadatelům informace a počáteční finanční zabezpečení pro podávání žádostí z Operačního programu Životní prostředí, do kterého spadá také oblast environmentálního vzdělávání.

Právě tato podpora, pomoc při počátečních potížích při vypracování žádostí o dotace z Evropských strukturálních fondů a následné financování, může mnohým školám a neziskovým organizacím zvýšit šance dosáhnout na evropské granty a rozvíjet činnosti v oblasti environmentálního vzdělávání. Možnostem získání dotací z Evropské unie jsem se věnovala již v kapitole Financování environmentálního vzdělávání, a proto bych k této problematice jen na závěr dodala, že mnoho škol a neziskových organizací nemá dostatek

informací a zkušeností s podáváním žádostí o dotace, což je hlavním důvodem zamítavých odpovědí ze strany EU. Pomocnou rukou mohou být at' již zmíněné nadační fondy, které poskytnou prvotní školení a finance, nebo střediska a centra ekologické výchovy, která budou zaměstnávat vyškolené pracovníky. Tato centra by měla za úkol seznamovat školské subjekty s možnostmi využívání dotací a pomáhat jim při zpracování jejich žádostí.

4.3.Směry zkvalitnění environmentálního vzdělávání

Jak bylo již několikrát zmíněno, patří střediska a centra ekologické výchovy k důležitým článkům vzdělávání v environmentální oblasti. Mohou jednak přiblížit šance na získání potřebných finančních prostředků, zkvalitnit výuku ve školách a pomoci pedagogům při realizaci vlastních programů. Z prvotní analýzy poskytovatelů ekologické výchovy na území okresu Frýdek-Místek je patrné, že je právě zde specializovaných středisek nedostatek. I když v tomto území působí několik organizací zabývajících se poskytováním EVP, není zabezpečen dostatek těchto služeb. Tato kapitola bude proto věnována poptávce mateřských a základních škol po EVP a analýze potřebnosti nového centra ekologické výchovy ve statutárním městě Frýdku-Místku. Hlavním úkolem bude zjistit, zda je toto centrum žádoucí, bylo by školními subjekty využíváno a navrhnout soubor jeho činností a možné směry zkvalitnění environmentální výchovy.

Data pro následující analýzu byla získána kvalitativním výzkumem za použití metody přímého dotazování a to ve formě dotazníkového šetření a polostrukturovaného telefonického a osobního rozhovoru. Nejprve byly dotazníky s otevřenými otázkami distribuovány prostřednictvím elektronické pošty mateřským a základním školám a také na Magistrát statutárního města Frýdek-Místek. Následovaly telefonické rozhovory se všemi subjekty, kde byly informace doplněny. Telefonický rozhovor byl dále použit při získávání informací od první organizace, a to Střediska ekologické výchovy Hájenka. V případě Centra ekologické výchovy Aquila bylo šetření provedeno nejprve na základě telefonického rozhovoru, následně také prostřednictvím e-mailu, kde byly požadované informace doplněny. Středisko ekologické výchovy Vita jsem navštívila osobně, kde byl na základě otevřených otázek, a následného poskytnutí požadovaných informací prostřednictvím e-mailu, výzkum uzavřen. V případě poskytnutých dodatečných informací se jednalo o data sekundární – vnitřní, tedy o informace o počtu subjektů využívajících služby jednotlivých organizací.

Jak jsem již zmínila, problematikou environmentálního vzdělávání ve statutárním městě Frýdku-Místku se v současné době zabývá Odbor životního prostředí a zemědělství. I když byl v listopadu roku 2008 schválen AP EVVO na léta 2009 – 2013 a některé plánované aktivity v tomto dokumentu měly být dokončeny zejména v loňském roce, došlo díky změně politické situace po volbách konaných na podzim roku 2010 ve Frýdku-Místku ke zdržení plánovaných činností. Jedná se zejména o výběr lokality, ve které má být umístěno středisko udržitelnosti, zmapování subjektů, které zavedly systém environmentálního managementu nebo plánování schůzí školních koordinátorů EVVO a zainteresovaných subjektů. Také volba koordinátora EVVO, jehož úkolem je organizace činností spojených s podporou rozvoje EVVO ve městě, byla problematická. Na zasedání Rady města v červnu 2009 byl jako koordinátor zvolen pan Ing. Martin Buriánek, který však byl v lednu letošního roku vystřídán paní Mgr. Lucií Plasgurovou. Komplikovaná je také situace s plánovaným vznikem střediska udržitelnosti, které se bude navíc zabývat také činností spojenou s poskytováním EVP školám z blízkého okolí. Jeho budoucí sídlo mělo být odsouhlaseno již koncem loňského roku, avšak stejně jako jeho budoucí okruh činností a jiné rozvojové aktivity, je i tato problematika ve fázi projednávání. V současné době se Magistrát města zabývá pouze organizováním Dne Země, na kterém spolupracuje s mnoha subjekty nejen z okresu Frýdek-Místek.

Na území statutárního města ani okresu Frýdek-Místek se nenachází žádná nezisková organizace nabízející ekologické výukové programy konané ve školních třídách, ale vzniklo zde nejvyužívanější terénní středisko ekologické výchovy v okrese Frýdek-Místek, a to Středisko ekologické výchovy v Hatích, které se nachází na území obce Staříč. Toto středisko nabízí prostřednictvím Střediska volného času Klíč školám z okresu realizaci terénních programů a je jediným subjektem činným v této oblasti. Středisko se ale potýká s nedostatkem financí na provoz a zejména na rekonstrukci svých prostor. Další nevýhodou tohoto střediska je jeho umístění a špatná dostupnost zejména pro děti z mateřských škol a nižších ročníků škol základních. Situace s rozvojem aktivit v environmentálním vzdělávání je tedy na Frýdeckomístecku komplikovaná zejména z důvodu absence specializovaných středisek a personálního a finančního zabezpečení. Plánované aktivity uvedené v AP EVVO však budou do roku 2013 podle slov nového koordinátora EVVO splněny v celém rozsahu.

V Moravskoslezském kraji se nachází téměř 1000 školních zařízení, která jsou povinna zařadit do výuky své školy environmentální problematiku. V případě, že by všechny školy

poptávaly EVP u středisek a center ekologické výchovy, vznikl by značný převis poptávky nad nabídkou. Počet škol v okrese a statutárním městě Frýdek-Místek popisuje následující tabulka.

Tab. 4.2: Počet školských zařízení pro školní rok 2010/2011

Školské zařízení	Okres Frýdek-Místek	Statutární město Frýdek-Místek
Mateřské školy	95	16
Základní školy	96	15

Zdroj: Moravskoslezský kraj, Statutární město Frýdek-Místek. Vlastní zpracování.

Tato tabulka obsahuje údaje za celkový počet školských zařízení a to zřizované obcemi, Moravskoslezským krajem i soukromými subjekty. Jelikož je velká část mateřských škol zřizována při školách základních, pro svou analýzu jsem tyto mateřské školy zohlednila jako samostatné subjekty. Je to zejména z důvodu, že při objednávání EVP vystupuje každý subjekt samostatně, a ve většině případů podává také samostatné žádosti. Jednotlivé odloučené pracoviště, které se nachází u mateřských škol, jsem pro tuto analýzu nezohlednila jako samostatné subjekty, ale ve statutárním městě se jich celkem nachází 24. V okrese Frýdek-Místek tedy existuje přes 200 subjektů, které jsou potenciálními poptávajícími ekologických programů. Kolik škol využívá nabídky EVP od středisek a center ekologické výchovy ukazuje následující tabulka.

Tab. 4.3: Poptávka škol z okresu a statutárního města Frýdku-Místku po EVP

	Okres Frýdek-Místek		Statutární město Frýdek-Místek	
	Mateřská škola	Základní škola	Mateřská škola	Základní škola
CEV Bartošovice	2	7	1	4
SEV Víta	13	23	5	4
SEV Hájenka	0	0	0	0

Zdroj: Vlastní zpracování

Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, kolik škol z okresu a především statutárního města Frýdek-Místek využívá nabízené ekologické výukové programy jednotlivých organizací působících v kraji.

Z informací vyplývá, že jedinou organizací, která nemá působnost ani v okrese ani na území statutárního města Frýdek-Místek je SEV Hájenka. CEV Aquila má oblast své působnosti převážně v Moravskoslezském kraji, ale také v části kraje Zlínského a Olomouckého, což spolu s jeho geografickým umístěním dále od Frýdku-Místku

vysvětluje nižší poptávku po programech. Naopak největší počet základních a mateřských škol podalo žádost o realizaci EVP u Střediska ekologické výchovy Vita. Toto Středisko čelí vysoké poptávce po svých programech ze všech úrovní škol z Moravskoslezského kraje, a proto se rozhodlo v letošním školním roce 2010/2011 zvýšit kapacitu přijatých žádostí. Ovšem ani rozšířená kapacita nezajistila uspokojení poptávky všech subjektů.

Z celkového počtu 39 školských zařízení působících ve statutárním městě Frýdek-Místek využilo nabízených EVP 14 škol, další tři školy byly u SEV Vita zařazeny mezi náhradníky v případě, že neproběhne realizace některého z dříve objednaných programů. Znamená to tedy, že školy hojně využívají nabídku programů a jejich poptávka je vysoká.

Jelikož již zařadila většina mateřských i základních škol environmentální problematiku do svých Školních vzdělávacích programů, využívají nabízené ekologické programy jako zpestření výuky nebo inspiraci pro své vlastní aktivity. Dvě základní a jedna mateřská škola, které se z důvodu naplnění kapacity nabízených programů u SEV Vita zařadily mezi náhradníky, musely pro školní rok 2010/2011 zvolit náhradní program. Všechny školy využívají programy u SEV Vita opakovaně, a jelikož ani jedné ze škol nebyla nabídnuta možnost dodatečné realizace požadovaného programu, využila jedna základní škola jako náhradu služeb Ekologického střediska Hatě, které se nachází ve Staříči. Zbývající dva subjekty se zaměřily na organizaci programů svými vlastními prostředky a pedagogy. Jelikož tvoří EVP u všech tří škol pouze doplňkovou formu k environmentálnímu vzdělávání, neuskutečněná realizace objednaného programu pouze snížila různorodost výuky. Aby nedocházelo ke snižování kvality environmentální výchovy ve Frýdku-Místku, ale naopak došlo k jejímu zvýšení a také k rozšíření o nová témata, je zapotřebí zaměřit se na možnost vzniku nové organizace, která by se touto problematikou zabývala.

Jelikož se ve statutárním městě Frýdek-Místek nenachází žádné středisko ani centrum ekologického vzdělávání, které by školám nabízelo realizaci EVP vlastními vyškolenými pracovníky, i když poptávka po službách tohoto typu je velká, provedla jsem mezi mateřskými a základními školami průzkum ohledně potřebnosti tohoto centra či střediska. Oslovila jsem patnáct základních a šestnáct mateřských škol ze statutárního města Frýdek-Místek s žádostí o vyplnění dotazníku na téma Environmentální vzdělávání v jejich městě. Struktura otázek je součástí Přílohy č. 3., a výsledek tohoto šetření ukazuje následující tabulka.

Tab. 4.4: Výsledky dotazníkového šetření

Počet škol, které se zúčastnily dotazníkového šetření	20
Počet škol, které využívají nabídku EVP již existujících organizací	20
Počet škol, u kterých tvoří nabízené EVP pouze doplněk k výuce	20
Roční období, ve kterém je největší poptávka po EVP	
- Jaro	16
- Po celý rok	4
Počet škol spolupracujících se subjekty z okolí Frýdku-Místku:	
- Frýdecká skládka, a.s.	17
- Magistrát města F-M	5
- jiné	5
Počet škol, které by uvítaly vznik nového SEV ve Frýdku-Místku	19
Počet škol, které by uvítaly vznik nového terénního střediska ve Frýdku-Místku	20

Zdroj: Vlastní zpracování

Z celkového počtu 31 dotázaných se do dotazníkového šetření zapojilo dvacet subjektů. Tyto školy odpovídaly na šest otázek ohledně využívání ekologických vzdělávacích programů. Všechny školské subjekty zapojené do dotazníkového šetření využívají některou z nabídek EVP středisek a center ekologické výchovy. Nejvyužívanější je Středisko ekologické výchovy v Hatích, které však organizuje programy jen ve svých prostorách ve Staříči. Toto Středisko využívají v rámci praktické výuky všechny dotázané školy, u čtrnácti subjektů navíc probíhá také realizace objednaných programů ve školních třídách zprostředkovaných SEV Vitou nebo CEV Aquilou. I když všechny dotázané školy realizují praktickou environmentální výuku ve Středisku v Hatích, uvítaly by možnost rozšíření jejich služeb a také zkvalitnění či rekonstrukci objektu.

Přestože mnoho škol organizuje za pomoci svých školních koordinátorů EVVO nebo pedagogů vlastní aktivity zaměřené na environmentální výchovu, tvoří ekologické výukové programy velmi vítaný a žádoucí doplněk. Je to zejména z důvodu, že nabízené programy jsou různorodé a školy mají možnost vybrat si program přizpůsobený věku a znalostem žáků. S přípravou materiálů k výuce a se samotnou realizací nemají téměř žádné starosti – vše zařídí pracovníci SEV či CEV, kteří jsou vyškoleni vždy na daný program, pedagog má za úkol pouze dohlížet na chování žáků, případně jim s výrobou tematických předmětů pomoci.

Poptávka po realizaci EVP je nejvyšší v jarních měsících a proto by měly organizace působící v environmentálním vzdělávání zvážit možnost posílení počtu svých pracovníků. Toto období je také charakteristické zvýšeným počtem tradic a svátků vázících se k jaru. Pedagogové a školní koordinátoři tak mnohdy nemají dostatek času na organizaci aktivit spojených s tímto obdobím a proto by využili nabídku EVP. Čtyři subjekty by navíc uvítaly organizaci programů po celý rok, ve všech případech se jednalo o mateřské školy, které by využily zejména realizaci programů ve třídách.

Mezi programy s environmentální tematikou můžeme také zařadit aktivity, které probíhají mimo školní třídy a nejsou ani organizovány středisky či centry ekologické výchovy. Jedná se o spolupráci se subjekty z okolí školy. Nejčtenější zastoupení má Frýdecká skládka, a.s., která ve svých prostorách organizuje přednášky o problematice odpadů a každoročně vyhlašuje soutěže pro školy z Frýdeckomístecka ve sběru papíru a PET lahví. Mezi subjekty zařazené do kategorie jiných spolupracujících patří například Stanice mladých turistů, Sdružení myslivců a včelařů nebo ZOO Ostrava. Tyto organizace mají pro rozvoj aktivit v environmentálním vzdělávání nepostradatelnou hodnotu, neboť by v budoucnu mohla vzniknout organizovaná síť těchto subjektů, která by v této oblasti spolupracovala se školami a nově vzniklým SEV.

Potřeba vybudování nového střediska či centra ekologické výchovy ve Frýdku-Místku je jasně patrná z dotazníkového šetření. Z dvaceti dotázaných subjektů by pouze jedna škola nevyužila služeb nového střediska a to zejména z důvodu, že environmentální výuku organizuje vlastním koordinátorem EVVO a je zapojena do mnoha projektů s tematikou životního prostředí a udržitelného rozvoje. V konečném součtu by tedy 95% dotázaných škol přivítalo vybudování nového střediska a určitě využilo jeho služeb.

Rozvoj budoucích aktivit v environmentálním vzdělávání je závislý nejen na novém SEV, jehož hlavní náplní by bylo poskytování EVP ve školních třídách či vlastních prostorách, ale také zkvalitnění služeb v poskytování ekologické výchovy v terénním středisku. Vznik kvalitního terénního střediska by uvítalo 100% dotázaných škol, které navrhly jako jednu z možných řešení rekonstrukci SEV v Hatích. Této variantě řešení se budu věnovat v následující části, která bude obsahovat vlastní návrhy na zkvalitnění služeb v environmentálním vzdělávání.

Z mého předešlého výzkumu ohledně nově vznikajícího střediska udržitelnosti ve statutárním městě Frýdku-Místku vychází, že ještě nejsou pevně stanoveny cíle a činnosti,

kterými se bude středisko zabývat, mělo by však mít podobné zaměření jako například SEV Vita. Jelikož se ale město Frýdek-Místek v současné době potýká s nedostatkem financí na vybudování samostatného střediska ekologické výchovy či terénního centra, možnou variantou řešení je rekonstrukce stávajícího objektu Střediska ekologické výchovy v Hatích. V tomto objektu by probíhala realizace terénních ekologických programů, jak tomu bylo doposud, navíc by zde v zimních měsících probíhala realizace EVP, která není možná ve školních třídách a vzniklo by zde také sídlo pracovníků, kteří se budou zabývat poskytováním ekologických programů organizovaných ve školních třídách.

Jelikož by se rekonstrukcí snížily náklady na vybudování nového střediska, ale zcela se nevyřešilo financování rekonstrukce a běžného provozu, je zapotřebí využít financování z dotačních zdrojů Nadačních fondů a Evropské unie. Ve většině případů jsou však granty dostupné neziskovým organizacím či samostatným subjektům, proto je potřebné založit samostatnou organizaci. Jednou z možných variant je založení občanského sdružení, jehož předsedou by se mohl stát koordinátor EVVO pro statutární město Frýdek-Místek. Ostatní členové mohou být z řad školních koordinátorů EVVO nebo zástupců místních sdružení. Jakožto nezisková organizace má tento subjekt možnost žádat o finanční prostředky na realizaci projektů ke zkvalitnění environmentální výchovy například z Nadačního fondu Hyundai nebo OKD. Dalším finančním zdrojem bude rozpočet statutárního města Frýdek-Místek, které bude spolupracovat s občanským sdružením, a v neposlední řadě sponzoři.

Hlavní náplní tohoto občanského sdružení bude poskytování služeb v oblasti environmentálního vzdělávání a to pro všechny stupně škol, volnočasové organizace sdružující mládež, nízkoprahové kluby a také veřejnost. Toto Středisko by mělo zaměstnávat vyškolené pracovníky v oblasti problematiky životního prostředí a udržitelného rozvoje. Jelikož je mezi školami a ostatními neziskovými organizacemi na území Frýdku-Místku nízký počet podaných žádostí o získání finančních zdrojů z různých dotačních titulů, měl by v budoucnu v rámci občanského sdružení být zaměstnán specializovaný pracovník poskytující poradenské služby v oblasti vypracování projektů, zpracování žádostí o dotace ať již z rozpočtu územních jednotek, Evropské unie nebo nadačních fondů. Právě absence tohoto typu poradenství může mít za následek nízký počet zpracovaných projektů nejen v oblasti environmentální výchovy.

Environmentální výchovu by měli, jak jsem již zmínila, vykonávat vyškolení pracovníci s vřelým vztahem nejen k dětem ale i k přírodě a životnímu prostředí.

V současné době jsou EVP nabízené středisky a centry ekologické výchovy zaměřeny ve většině případů pouze na obecná témata a upevňování vztahu dětí k přírodě. Tento druh výchovy by však neměl být spojen pouze s životním prostředím obecně, ale měl by v dětech a mládeži probouzet a upevňovat vztah k prostředí, ve kterém žijí – tedy v konkrétním městě. Programy ekologické výchovy by měly být směřovány především na město a okres Frýdek-Místek, případně na celý Moravskoslezský kraj. V případě Vánočních či Velikonočních programů by se měly děti seznamovat s životem, jaký byl na tomto území, jaké jsou místní tradice a zvyklosti. V období od jara do podzimu by měly děti poznávat také místní přírodu a historii, environmentální výuka by měla přinést zejména teoretické poznatky využitelné v praxi. Do této výchovy by měly patřit také ekologické problémy, se kterými se Frýdecko-Místecko již léta potýká, jejich příčiny a možnosti budoucího zlepšení. Z tohoto výčtu možných zaměření ekologické výchovy vychází, že mezi pracovníky – školiteli EVP by měli být lidé z blízkého okolí Frýdku-Místku, kteří mají k tomuto území vztah a mají také potřebné znalosti.

Z analýzy stavu životního prostředí provedené na začátku kapitoly 4.1 vychází, že se Frýdek-Místek ubírá pozitivním směrem zejména ve vývoji separace odpadů. Odpadové hospodářství je jako jediné téma zařazené do ekologické výuky v mateřských a základních školách Frýdku-Místku díky spolupráci s Frýdeckou skládkou a.s. Žáci mají možnost navštívit středisko Frýdecké skládky osobně, seznámit se s problematikou odpadů a také se zapojit do soutěží, pomocí kterých zařazují třídění odpadu mezi své každodenní činnosti. Možná právě propagace separování odpadů prostřednictvím výuky ve školách stojí za pozitivními výsledky ve vývoji nakládání s odpady ve městě Frýdku-Místku.

Dlouhodobě se ovšem město potýká zejména se zhoršenou kvalitou ovzduší. Jedním z nástrojů, vycházejících z Místního programu snižování emisí znečišťujících látek, jak veřejnost upozornit na tento nepříznivý vývoj je výchovná a osvětová činnost, která by měla být uplatňována již v předškolním věku. Nejen děti v mateřských a základních školách, ale i celá veřejnost by měla být informována o rizicích, které má znečištěné ovzduší na lidské zdraví a také o opatřeních, kterými mohou k lepším životním podmínkám dopomoci. Rizikem při této osvětové činnosti je nezáměr občanů, což dokládá například situace ve Frýdku-Místku, která může být velmi dobrým příkladem, proč je nutné implementovat do obecné environmentální výchovy také problematiku ve městě, ve kterém děti žijí. Občané města mnohdy totiž nejsou ochotni akceptovat navrhované opatření ke zlepšení ovzduší – jedná se například o omezení automobilové dopravy

v případě vyhlášení Signálu zhoršené smogové situace nebo při využívání obchvatu města. Je proto nutné vychovávat obyvatele nejen Frýdku-Místku, ale i ostatních regionů, již od útlého věku k pozitivnímu přístupu v oblasti zkvalitňování životního prostředí.

5. Závěr

Záměrem této diplomové práce bylo nejen zhodnocení současného stavu environmentálního vzdělávání ve statutárním městě Frýdku-Místku, ale také vytvoření návrhů a doporučení pro budoucí aktivity v této oblasti.

Problematika udržitelného rozvoje, které se věnovala první kapitola, patří mezi zásadní milníky v rozvoji environmentálního vzdělávání. Jelikož spojuje problematiku ekonomického růstu a vzrůstající problémy v sociální oblasti s nadměrným zatěžováním životního prostředí, patří udržitelnost mezi základní principy při realizaci rozvojových činností na všech úrovních a ve všech oborech. Problémem však zůstává nedostatečná propagace této problematiky, nízká informovanost obyvatel a hlavně jejich ochota uplatňovat tyto principy v praxi.

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta je jedním z nástrojů, jak občanům přiblížit problematiku udržitelného rozvoje a s ním spojeného zhoršujícího se životního prostředí. I když se jedná o vědní obor poměrně mladý, v České republice i v celém světě byl diskutován již na přelomu 19. a 20. století. Prošel složitým vývojem a i v dnešní době se stále vyvíjí. I když na národní úrovni bylo schváleno mnoho dokumentů týkajících se této problematiky a vznikly také Krajské koncepce, na těch nejnižších úrovních – v městech a obcích se často setkáváme s absencí environmentálních aktivit či s jejich nedokonalým řízením. Důvodem je, podobně jako u problematiky udržitelného rozvoje, nedostatek informací řídících pracovníků, také finanční zabezpečení a nedostatečná spolupráce s místními subjekty, které k propagaci environmentální osvěty mohou značně přispět.

Kvalitu environmentálního vzdělávání také snižuje nedostatek specializovaných středisek a center ekologické výchovy. V České republice existují regiony, kde je těchto organizací nedostatek, nebo v případě kraje Moravskoslezského jsou střediska soustředěna jen v jedné polovině kraje a nepokryto zůstává velké území. V tomto kraji se nachází pouze tři organizace zapojené do celorepublikových sítí, jejichž hlavní činností je poskytování ekologických vzdělávacích programů zejména pro mateřské a základní školy. V tomto případě se střediska potýkají s vysokou poptávkou, nejsou schopny ji uspokojit v celém rozsahu a mnoho škol zůstává odkázáno na organizaci environmentální výuky vlastními prostředky a znalostmi. Jednou z oblastí, ve které jsou školy a veřejnost

odkázány na realizaci environmentální výchovy a osvěty středisky z okolí, je okres Frýdek-Místek.

V okrese Frýdek-Místek se v současné době nachází pouze jedno středisko ekologické výchovy, které však poskytuje terénní programy pouze ve svých prostorách v obci Staříč. Toto středisko využívají všechny školy ze statutárního města Frýdek-Místek pro praktickou výuku v přírodě, avšak potýká se s nevyhovujícím technickým stavem. Školy nejčastěji využívají služeb Střediska ekologické výchovy Vita, sídlící v Ostravě, které však kvůli omezené kapacitě není schopno nabídnout výukové programy všem školám.

Mateřské i základní školy ve Frýdku-Místku však pocítují největší nedostatek v realizaci ekologických programů pořádaných ve školních třídách, a proto by uvítaly vznik samostatného střediska na území města. Nabídku školních programů realizovaných externí organizací by využily i školy, které se do této doby environmentální výuce věnovaly samy. Důvodem, proč školy poptávají právě programy realizované ve třídách, je zejména heterogenita nabídky, možnost přizpůsobení výuky věku a schopnostem žáků, odbornost a také možnost inspirovat se pro vlastní budoucí činnosti.

Nabízené programy, a to všemi zkoumanými organizacemi, však mají nedostatky ve své tematice. Jsou zaměřeny pouze na životní prostředí obecně, neřeší problémy, se kterými se populace na celém světě potýká – například globální oteplování, problematika odpadů nebo energetická náročnost aj. Je zde také absence témat zaměřených na konkrétní území. Přesněji by měly programy obsahovat problematiku konkrétní obce, okresu či kraje. Žáci by měli být seznámeni se stavem životního prostředí ve svém okolí, s příčinou takového stavu a s možnostmi, jak tento stav do budoucna zlepšit.

Magistrát města Frýdku-Místku má v současné době sice zpracován Akční plán EVVO, ale realizace plánovaných činností je vzhledem k organizačním změnám a nedostatku financí pozastavena. Město tak prozatím není schopno zajistit kvalitní podporu environmentálnímu vzdělávání a osvětě. Do budoucna má však v plánu vybudovat samostatné středisko udržitelnosti, ale není zatím přesně dán okruh činností a nebyly prozatím provedeny ani žádné vstupní analýzy. V současné době se tak zaměřuje pouze na pořádání osvětové akce Dne Země, na které spolupracuje s místními, ale také ostravskými subjekty.

Podpora environmentálního vzdělávání a osvěty je tedy nejen ve statutárním městě, ale i v okrese Frýdku-Místku prozatím nedostačující. Provedená analýza ukázala, že školy v tomto městě postrádají doplňkové programy k vlastní environmentální výuce a do budoucna by uvítaly vznik samostatného centra, které by zkvalitnilo nejen environmentální výuku ve školách, ale také osvětové aktivity pro veřejnost.

Seznam použité literatury

Knižní monografie:

- 1) Kočíková, Pavla. *Evropská unie a životní prostředí*. 1.vyd. Ostrava. Montanex a.s. 2008. 51 s. ISBN 80-85780-98-4
- 2) MALINOVSKÝ, J.; SUCHÁČEK, J. *Velký anglicko-český slovník regionálního rozvoje a regionální politiky EU*. 1. vyd. Ostrava: VŠB - TU Ostrava, Ekonomická fakulta, 2006. 1000 s. ISBN 80-248-1117-0
- 3) Mezřický, Václav. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Praha. 2005. Portál s r.o. 208 s. ISBN 80-7367-003-8
- 4) ŠVIHLOVÁ, D. *Trvalo udržitelný rozvoj na miestnej úrovni*. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta, 2004. 90 s. ISBN 80-8055-925-2

Elektronické monografie:

- <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasaka-c-317-2005-sb>>
- 5) Akční plán environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty statutárního města Frýdek- Místek na období 2009-2013. Příloha č. 1 k usnesení. Frýdek-Místek, 2008. [online]. Dostupný z [www:](http://www.frydek-mistek.cz/cz/obcan/organy-mesta/magistrat-mesta/odbor-zivotniho-prostredi-a-zemedelstvi/tiskopisy-materialy/) <<http://www.frydek-mistek.cz/cz/obcan/organy-mesta/magistrat-mesta/odbor-zivotniho-prostredi-a-zemedelstvi/tiskopisy-materialy/>>
 - 6) Akční plán rozvoje statutárního města Frýdku-Místku. [online]. Dostupný z [www:](http://www.frydek-mistek.cz/cz/obcan/zivotni-situace/48201-akcni-plan-rozvoje-statutarniho-mesta-frydku-mistku-na-rok-2008.html) <<http://www.frydek-mistek.cz/cz/obcan/zivotni-situace/48201-akcni-plan-rozvoje-statutarniho-mesta-frydku-mistku-na-rok-2008.html>>
 - 7) Akční plán Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice na léta 2010-2012 s výhledem do roku 2015. [online]. Dostupný z [www:](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_evvo_cr/$FILE/OEV-AP_EVVO_%200709-20081105.pdf) <[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_evvo_cr/\\$FILE/OEV-AP_EVVO_%200709-20081105.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_evvo_cr/$FILE/OEV-AP_EVVO_%200709-20081105.pdf)>
 - 8) Analýza stavu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. 2009. [online]. Dostupný z [www:](http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy/stav-environmentalniho-vzdelavani) <<http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy/stav-environmentalniho-vzdelavani>>
 - 9) Koncepce Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty Moravskoslezského kraje. Závěrečný dokument. 2003. [online]. Dostupný z [www:](http://iszp.kr-moravskoslezsky.cz/cz/temata/koncepce/koncepce-environmentalniho-vzdelavani-vychovy-a-osvety-moravskoslezskeho-kraje-9/) <<http://iszp.kr-moravskoslezsky.cz/cz/temata/koncepce/koncepce-environmentalniho-vzdelavani-vychovy-a-osvety-moravskoslezskeho-kraje-9/>>

- 10) KULICH, J. a kol. Analýza potřebnosti a využívání environmentálních vzdělávacích center na území České republiky. Závěrečná zpráva. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR, 2009.
- 11) KVASNIČKOVÁ, Danuše. Metodický portál, Články: „K pojetí vzdělávání pro udržitelný rozvoj“ [online]. 2010. ISSN 1802-4785. Dostupný z [www: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/9211/K-POJETI-VZDELAVANI-PRO-UDRZITELNY-ROZVOJ.html>](http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/9211/K-POJETI-VZDELAVANI-PRO-UDRZITELNY-ROZVOJ.html).
- 12) Lesní hospodářství statutárního města Frýdek-Místek. Dostupný z [www: <http://www.frydek-mistek.cz/cz/o-meste/zivotni-prostredi-a-zemedelstvi/lesy/>](http://www.frydek-mistek.cz/cz/o-meste/zivotni-prostredi-a-zemedelstvi/lesy/)
- 13) Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. 2008. [online]. Dostupný z [www: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-msmt-k-zajisteni-environmentalniho-vzdelavani>](http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-msmt-k-zajisteni-environmentalniho-vzdelavani)
- 14) Místní program snižování emisí znečišťujících látek statutárního města Frýdek-Místek. [online]. Dostupný z [www: <http://www.frydek-mistek.cz/cz/obcan/organy-mesta/magistrat-mesta/odbor-zivotniho-prostredi-a-zemedelstvi/tiskopisy-materialy/>](http://www.frydek-mistek.cz/cz/obcan/organy-mesta/magistrat-mesta/odbor-zivotniho-prostredi-a-zemedelstvi/tiskopisy-materialy/)
- 15) Národní strategie vzdělávání k udržitelnému rozvoji. [online] Dostupný z [www: <http://nidv.cz/cs/kontakty/uredni-deska/analyzy-a-koncepce/narodni-strategie-vzdelavani-k-udrzitelnemu-rozvoji.ep/?PHPSESSID=f73c563301f53e15b7ed7752b9746c84>](http://nidv.cz/cs/kontakty/uredni-deska/analyzy-a-koncepce/narodni-strategie-vzdelavani-k-udrzitelnemu-rozvoji.ep/?PHPSESSID=f73c563301f53e15b7ed7752b9746c84)
- 16) Plán odpadového hospodářství města Frýdku-Místku. Frýdek-Místek. 2005. Dostupný z [www: <http://www.frydek-mistek.cz/cz/obcan/organy-mesta/magistrat-mesta/odbor-zivotniho-prostredi-a-zemedelstvi/tiskopisy-materialy/>](http://www.frydek-mistek.cz/cz/obcan/organy-mesta/magistrat-mesta/odbor-zivotniho-prostredi-a-zemedelstvi/tiskopisy-materialy/)
- 17) Reitschmiedová, Alena. Místní agenda 21. Příloha č. 3, Strategické řízení k udržitelnému rozvoji. [online]. 2006. Dostupný z [www: <http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSFK2CK1O>](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSFK2CK1O)
- 18) Rozvojový program MŠMT Podpora EVVO ve školách. [online]. Dostupný z [www: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/rozvojovy-program-ministerstva-skolstvi-mladeze-a>](http://www.msmt.cz/vzdelavani/rozvojovy-program-ministerstva-skolstvi-mladeze-a)
- 19) Sbírka zákonů č. 317/2005. Vyhláška č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. [online]. Dostupný z [www: <http://www.zakony.cz>](http://www.zakony.cz)
- 20) Standard pro studium k výkonu specializovaných činností – školní koordinátor environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (MŠMT, č. j. 10 197/2005-22). [online] Dostupný z [www: <http://www.msmt.cz>](http://www.msmt.cz)

- <http://www.koordinator-evvo.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=27>
- 21) Státní fond životního prostředí České republiky. Program podpory environmentálního vzdělávání, osvěty a poradenství. Dostupný z [www](http://www.sfzp.cz/sekce/456/podpora-podle-priloh-iii/): <http://www.sfzp.cz/sekce/456/podpora-podle-priloh-iii/>
- 22) Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice. 2000. [online]. Dostupný z [www](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_evvo_cr/$FILE/OEV-OVO_SP%20EVVO-20081105.pdf): [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_evvo_cr/\\$FILE/OEV-OVO_SP%20EVVO-20081105.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_evvo_cr/$FILE/OEV-OVO_SP%20EVVO-20081105.pdf)>
- 23) Strategický plán rozvoje statutárního města Frýdku-Místku. [online]. Dostupný z [www](http://www.frydek-mistek.cz): www.frydek-mistek.cz>
- 24) Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky. [online]. Dostupný z [www](http://www.mzp.cz/cz/strategie_udrzitelného_rozvoje): http://www.mzp.cz/cz/strategie_udrzitelného_rozvoje>
- 25) Strategie udržitelného rozvoje České republiky. Praha. 2004. [online]. Dostupný z [www](http://www.cenia.cz/web/www/webpub2.nsf/$pid/MZPMSFHDHBNA/$FILE/SUR_CR_FINAL_2004.): [http://www.cenia.cz/web/www/webpub2.nsf/\\$pid/MZPMSFHDHBNA/\\$FILE/SUR_CR_FINAL_2004.](http://www.cenia.cz/web/www/webpub2.nsf/$pid/MZPMSFHDHBNA/$FILE/SUR_CR_FINAL_2004.)>
- 26) Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 – 2015). [online]. Dostupný z [www](http://mzp.cz/cz/strategie_vzdelavani): [http://mzp.cz/cz/strategie_vzdelavani.](http://mzp.cz/cz/strategie_vzdelavani)>

Internetové zdroje:

- 27) Český svaz ochránců přírody. Dostupný z [www](http://www.csop.cz/index.php?cis_menu=1&m1_id=1001&m_id_old=1000): http://www.csop.cz/index.php?cis_menu=1&m1_id=1001&m_id_old=1000>
- 28) Ministerstvo životního prostředí České republiky. [online]. Dostupný z [www](http://www.mzp.cz): www.mzp.cz>
- 29) Občanské sdružení Hájenka. Dostupný z [www](http://hajenka.koprivnice.org): [http://hajenka.koprivnice.org/](http://hajenka.koprivnice.org)>
- 30) Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina. Dostupný z [WWW](http://www.pavucina-sev.cz/?idm=14): <http://www.pavucina-sev.cz/?idm=14>
- 31) Společenství Vita. Dostupné z [www](http://www.vitaova.cz): [http://www.vitaova.cz/](http://www.vitaova.cz)>
- 32) Statutární město Frýdek-Místek. Dostupné z [www](http://www.frydek-mistek.cz): www.frydek-mistek.cz>

Seznam zkratk

AP EVVO	Akční plán Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty
a.s.	akciová společnost
atd.	a tak dále
CEV Aquila	Centrum ekologické výchovy Aquila
CEV	Centrum ekologické výchovy
cit.	citováno
CSD	Komise pro trvale udržitelný rozvoj
ČR	Česká republika
ČSOP	Český svaz ochránců přírody
EHK OSN	Evropská hospodářská komise OSN
EU SDS	Strategie Evropské unie pro udržitelný rozvoj
EU	Evropská unie
EV	Environmentální vzdělávání
EVP	Ekologický výukový program
EVVO	Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
CHKO	Chráněná krajinná oblast
Koncepce EVVO	Koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty
M.R.K.E.V.	Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy
MA21	Místní agenda 21
MŠ	Mateřské školy
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
např.	například
Národní síť EVVO	Národní síť environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

NNO	Nestátní neziskové organizace
OSN	Organizace spojených národů
Rada	Rada vlády pro udržitelný rozvoj
RVP	Rámcový vzdělávací program
SEV Hájenka	Středisko ekologické výchovy Hájenka
SEV Vita	Středisko ekologické výchovy Vita
SEV	Středisko ekologické výchovy
SFŽP ČR	Státní fond životního prostředí ČR
SP EVVO	Státní program Environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty České republiky
SSEV Pavučina	Sdružení středisek ekologické výchovy – Pavučina
str.	strana
SUR	Strategie udržitelného rozvoje
ŠVP	Školní vzdělávací program
Tab.	tabulka
TIMUR	Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj
tzn.	to znamená
UNCED	Konference o životním prostředí a rozvoji
VUR	Vzdělávání a výchova pro udržitelný rozvoj
ZŠ	Základní školy

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB - TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

.....

Jana Uhrová

Adresa trvalého pobytu studenta:

Nošovice 274

Frýdek-Místek

739 51

Seznam příloh

1. Příloha č. 1: Evropské programy spadající pod cíle politiky hospodářské a sociální soudržnosti
2. Příloha č. 2: Seznam organizací působících v Národní síti EVVO
3. Příloha č. 3: Dotazníkové šetření na téma environmentální vzdělávání